

TULEVAISUUS- TAAJUUS

Käsikirja työpajan vetäjälle

Työpajamenetelmä toisenlaisten
tulevaisuuksien rakentamiseen

**Liisa Poussa, Jenna Lähdemäki-Pekkinen,
Hannu-Pekka Ikäheimo, Mikko Dufva**

© Sitra 2021

Sitran selvityksiä 173

Tulevaisuustaajuus

Käsikirja työpajan vetäjälle
- Työpajamenetelmä toisenlaisten
tulevaisuuksien rakentamiseen

Kirjoittajat: Liisa Poussa, Jenna Lähdemäki-
Pekkinen, Hannu-Pekka Ikäheimo, Mikko Dufva
Toimitussihteeri: Annette Ekengren ja Anna
Solovjew-Wartiovaara

Taitto: Merja Minkkinen, PunaMusta Sisältö-
ja suunnittelupalvelut

ISBN 978-952-347-201-3 (nid.)

ISBN 978-952-347-202-0 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

PunaMusta Oy, 2021

SITRAN SELVITYKSIÄ -sarjassa julkaistaan
Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

Sitran selvityksiä 173

Tulevaisuustaajuus

Käsikirja työpajan vetäjälle

- Työpajamenetelmä toisenlaisten
tulevaisuuksien rakentamiseen:

Tammikuu 2021

Sisällys

Aluksi	2
1. Tulevaisuustaajuus -menetelmän taustaa	3
Mistä kaikki lähti liikkeelle?	3
Menetelmän tavoite	3
Mihin tarkoitukseen ja kenelle?	4
Menetelmän soveltaminen	5
Tulevaisuustaajuus jostakin teemasta	6
Käsikirjan käyttö	6
Verkkosivun käyttö	6
Vetäjän rooli	6
2. Ennen: miten suunnittelet työpajan	9
Työpajan runko	9
Kutsuminen	11
Kasvotusten: Tila, materiaalit ja tekniikka	12
Verkossa: Alusta, työkalut ja tekniikka	12
Oman työskentelyn suunnittelu	12
3. Aikana: Työpajan vaiheet askel askeleelta	14
Osio 1: Intro: Miksi muutoksentekijä tarvitsee tulevaisuusajattelua?	14
Osio 2: Haasta olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta	20
Osio 3: Kuvittele toivottava tulevaisuus	23
Osio 4: Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen	26
Lopuksi: mitä Tulevaisuustaajuuden jälkeen?	31
Liite 1: Diat	32
Liite 2: Vaihtoehtoisia tarinoita	34

Aluksi

Tervetuloa, hyvä lukija!

Käsissäsi on Tulevaisuustaajuus-menetelmän käsikirja. Tämän käsikirjan tarkoituksena on antaa sinulle käytännön eväät suunnitella ja toteuttaa onnistunut Tulevaisuustaajuus-työpaja.

Tulevaisuustaajuus on noin kolmen tunnin mittainen työpaja, joka ei edellytä aiempaa ennakointiosaamista. Työpajaa voi soveltaa eri kokoisille ryhmille. Tulevaisuustaajuus virittää osallistujat pohtimaan tulevaisuutta, joka on kuvittelemisen ja tavoittelemisen arvoinen. Menetelmä innostaa ajattelemaan tulevaisuutta uusista näkökulmista ja se haastaa myös tunnistamaan keinoja toivotunlaisen tulevaisuuden eteen toimimiseksi.

Menetelmä on kehitetty Sitrassa. Kehitystyössä arvokasta palautetta ja kommentteja on antanut Sitran ulkopuolinen, erilaisista osaajista koostuva kehittäjäryhmä sekä lukuisat pilotti-työpajoihin osallistuneet. Menetelmä on tarkoitettu kenen tahansa käyttöön ja sovellettavaksi. Voit tutustua menetelmän taustalla olevaan ajatteluun tarkemmin Vaikuta tulevaisuuteen -julkaisun avulla. Se löytyy Sitran verkkosivuilta.

Tulevaisuustaajuutta voi soveltaa ja sovittaa erilaisten ryhmien tarpeisiin. Halutessasi voit syventää menetelmää esimerkiksi megatrendien tai heikkojen signaalien tarkastelulla tai laajentaa yhteistä työskentelyä muilla Tulevaisuuden tekijän työkalupakin menetelmillä.

Toivomme, että tämä käsikirja on avuksi sinulle, joka haluat kutsua kollegoitasi, pomojasi, alaisiasi, opiskelijoitasi, järjestösi aktiiveja – minkä vain ryhmän Tulevaisuustaajuudelle ja kohti paremman huomisen todeksi tekemistä.

Paremman huomisen kuvittelu ei ole ehkä koskaan ihmisen historiassa ollut tärkeämpää kuin juuri nyt. Kiitos, että kutsut ihmisiä mukaan tulevaisuuden äärelle.

Terveisin,

Jenna, Liisa, Mikko & Hannu-Pekka

Tulevaisuuden uudistajat -tiimi

1. Tulevaisuustaajuus- menetelmän taustaa

Mistä kaikki lähti liikkeelle?

Sitrassa tapaamme sanoa ”Tulevaisuus ei tapahdu, se tehdään”. Tänä päivänä tehtävät päätökset, valinnat ja toimenpiteet vaikuttavat siihen, minkälaiseksi tulevaisuus muotoutuu. Toisaalta merkityksellistä on myös se, mitä jätetään tekemättä. Yhä useampi ihminen ja organisaatio on kiinnostunut tulevaisuusajattelusta, joka auttaa laajentamaan perspektiiviä tästä hetkestä pidemmälle. Mutta miten tulevaisuusajattelun kytkentää toimintaan voitaisiin vahvistaa? Miten näitä tulevaisuustaitoja voitaisiin kehittää helpolla tavalla?

Näiden kysymysten ohjaamina lähdimme kehittämään menetelmää, joka yhtäältä auttaisi laajentamaan tulevaisuuskeskustelua – eli innostaisi isomman joukon ihmisiä pohtimaan erilaisia tulevaisuuksia, ja toisaalta vahvistaisi ihmisten tulevaisuususkoa ja toimijuutta. Työmme ohjenuorana kulki ajatus siitä, että voimme toteuttaa vain sellaisen tulevaisuuden, jonka pystymme kuvittelemaan. Kuvittelemisen ja toteuttamisen eivät kuitenkaan riitä, sitä ennen tarvitaan myös rohkeutta haastaa olemassa olevaa; niin nykyhetkeä kuin oletuksiamme tulevasta.

Projektin valmisteluvaiheessa pohdimme paljon tulevaisuususkon yhteiskunnallista merkitystä. Kansainväliset kyselytutkimukset kertovat, että etenkin länsimaissa ihmisten tulevaisuususko on koetuksella. Elämme turbulenteja aikoja, jossa sekä tulevaisuus että nykyhetki tuntuvat entistä epävarmemmilta ja epämääräisemmiltä. Suuret muutokset ilmöt ovat meille kaikille tuttuja: ilmastonmuutos, luontokato, demokratian haasteet. Ei ihme, että usko tulevaisuuteen on monilla koetuksella! Samaan aikaan kuitenkin lukemattomat ihmiset ja organisaatiot

työskentelevät väsymättömästi haasteiden ratkaisemiseksi. Toiveikkaiden tulevaisuuskuvioiden rakentaminen vaatii tässä ajassa paljon enemmän työtä kuin synkkien uhkakuvioiden maalaaminen.

Tulevaisuustaajuus-menetelmän kehitystyö ei ollut suoraviivainen prosessi pisteestä A pisteeseen B, vaan vuoden 2020 aikana olemme työstäneet lukuisia versioita ja vaihtoehtoja ja ratkoneet kysymyksiä muutoksentelemisen ja tulevaisuusajattelun luonteesta. Yhdessä tekemällä alkoi kuitenkin hahmottua elementtejä, joiden varaan Tulevaisuustaajuus rakentuu:

- 1) Haasta olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta
- 2) Kuvittele toisenlaisia tulevaisuuksia ja keskustele niistä toisten kanssa
- 3) Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen

Kehitystyössä ammennettiin oppeja tulevaisuudentutkimuksesta ja sen metodeista, spekulatiivisesta ja transitiodesignista, erilaisen asiantuntijaryhmien viisaudesta sekä ennen kaikkea useiden testiryhmien palautteista ja ideoista (olemme näistä pohjattoman kiitollisia!). Menetelmän tausta-ajatteluun voit perehtyä tarkemmin julkaisuissa Usko tulevaisuuteen ja Vaikuta tulevaisuuteen.

Menetelmän tavoite

Tulevaisuustaajuus-menetelmän tavoitteena on lisätä osallistujien kykyä kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja toimia toivotun tulevaisuuden toteutumiseksi. Taustalla on pyrkimys popularisoida eli tehdä helpommin lähestyttäväksi tulevaisuusajattelun taitoja ja vahvistaa ihmisten tulevaisuususkoa ja toimijuutta.

Tulevaisuustaajuus tutustuttaa tulevaisuusajatteluun ja auttaa osallistujaa hahmotamaan myönteisen tulevaisuuden, jota

haluaa rakentaa käytännössä. Tavoitteena ei ole päätyä yksimielisyyteen siitä, millainen tulevaisuuden pitäisi olla vaan rohkaista osallistujia pohtimaan erilaisia vaihtoehtoisia ja toivottavia tulevaisuuksia ja löytää askelia tuon tulevaisuuden toteuttamiseen. Menetelmä rakentaa yhteisöllisyyttä luomalla dialogia tulevaisuudesta osallistujien välille.

Tulevaisuustaajuus soveltuu ryhmille, joissa osallistajat eivät tunne toisiaan ja tulevat eri taustoista. Tällaisessa eri taustoista ja organisaatioista tulevien osallistujien sekaryhmässä Tulevaisuustaajuuden rooli on enemmän koulutuksellinen ja ajattelun herättäjä.

Yhtä hyvin Tulevaisuustaajuus soveltuu myös esimerkiksi tiimin tai saman organisaation työntekijöille. Tällöin Tulevaisuustaajuus voi toimia työkaluna esimerkiksi visio- ja strategiatyössä, projektin alussa yhteistä tilannekuvaa kirkastettaessa tai jossain muussa yhteydessä.

Tulevaisuustaajuuden taustafilosofia

- dialogisuus ja yhdessä oppiminen
- osallistujien toimijuuden vahvistuminen
- itseoppimisen ja -organisoinnin mahdollistaminen
- helppokäyttöisyys
- levitettävyyden (avoin menetelmä kaikkien halukkaiden käyttöön)

Tulevaisuustaajuuden jälkeen osallistuja on

- saanut käsityksen siitä, miten tulevaisuusajattelua voi harjoittaa
- haastanut omia käsityksiään tulevaisuudesta ja kuvitellut toivottavia tulevaisuuksia
- muodostanut selkeämmän kuvan siitä, millaista tulevaisuutta hän haluaa edistää ja miten

Tulevaisuustaajuus-työpaja on onnistunut, kun osallistujien kiinnostus tulevaisuusajattelua kohtaan on kasvanut ja he ovat tunnistanee tapoja vaikuttaa paremman huomisen toteutumiseen.

Mihin tarkoitukseen ja kenelle?

Tulevaisuustaajuus on käsikirjoitettu ja aikataulutettu työpajamenetelmä, mutta sitä voi soveltaa ja muokata ryhmän tarpeiden mukaan. Materiaalit ovat kenen tahansa käytettävissä ja sovellettavissa. Menetelmä on kehitetty erityisesti ryhmille, joilla ei ole aikaisempaa kokemusta tulevaisuusajattelusta tai ennakkoinnista. Siksi erityistä huomiota on kiinnitetty siihen, ettei luento-osuuksissa sukelleta liiaksi tulevaisuusajattelun ”syvään päätyyn” ja ettei työpajan vetäjältä, saati osallistujilta edellytetä kokemusta laajojen yhteiskunnallisten muutosprosessien läpiviennistä.

Tulevaisuustaajuus on kehitetty aikuisille, varsinkin asiantuntija- ja kehittämistehtävissä toimiville, mutta se sopii myös muunlaisissa rooleissa työskenteleville tai ylipäättään ihmisille, joita tulevaisuus kiinnostaa. Mikäli kuitenkin etsit sopivaa menetelmää esimerkiksi lapsille tai koululaisille, olemme keränneet käsikirjan loppuun esimerkkejä menetelmistä, jotka soveltuvat paremmin näille kohderyhmille. Jos tarpeesi liittyy konkreettisten ratkaisujen tai kokeilujen kehittämiseen, Tulevaisuustaajuus ei sellaisenaan ole paras vaihtoehto, joskin se voi toimia tulevaisuuteen orientoivana johdantona konkreettisten suunnitelmien tekemiselle.

Tulevaisuustaajuus tutustuttaa tulevaisuusajatteluun ja auttaa osallistujaa hahmottamaan myönteisen tulevaisuuden, jota haluaa rakentaa käytännössä.

Mihin Tulevaisuustaaajuus sopii

- ensimmäisenä askeleena, kun osallistujat haluavat tutustua tulevaisuusajattelun ja ennakkointiin
- keinoksi tutustua kollegoiden ajatteluun ja yhteisöllisyyden rakentamiseen
- osaksi organisaation visio- ja strategia-työtä
- osaksi erilaisia koulutuksia ja opintokokonaisuuksia
- uusien suuntien ja vaihtoehtojen hahmottamiseen
- luovuuden ja tulevaisuuskon herättelyyn

Osallistujien määrä

Ryhmän ideaalikoko on 8-20 osallistujaa. Koska Tulevaisuustaaajuuden ytimessä ovat pienryhmäkeskustelut, yhteiset tehtävät ja oivallusten jakaminen, vaikuttaa ryhmän koko käytettävissä olevaan aikaan. Yli 20 osallistujan ryhmäkin ovat mahdollisia, mutta tällöin on syytä kiinnittää erityistä huomiota aikatauluun ja pienryhmien kokoon. Emme suosittele yli viiden hengen pienryhmiä, jotta keskusteluissa kaikki pääsevät ääneen. Isompien ryhmien kanssa myös tehtävien purkuun menee enemmän aikaa, jolloin kolmen tunnin aikaraamissa voi olla vaikea pysyä. Toki yhteisiä keskusteluita ja tehtävien purkuja voi lyhentää ja rajoittaa, mutta tämä vaikuttaa osallistujakokemukseen.

Menetelmän soveltaminen

Tulevaisuustaaajuus on suunniteltu siten, että siinä on intro ja kolme kokonaisuutta (haasta, kuvittele ja toimi) ja niitä tukevia johdantoja sekä yksilö- ja pienryhmätehtäviä. On kuitenkin tilanteita, jolloin ei ole tarkoituksenmukaista tehdä niin kuin tässä käsikirjassa ohjeistetaan. Esimerkiksi aina ei voi pitää kolmen tunnin työpajaa, joskus jotkut muut ryhmätehtävät ovat hyödyllisempiä tai toiset esimerkkitarinat istuvat tilanteeseen paremmin. Siksi menetelmää voi soveltaa ja muokata oman ryhmän ja kontekstin tarpeisiin.

Esimerkkejä tulevaisuustaaajuuden muokkaamisesta

- Ajallisesti voit jakaa Tulevaisuustaaajuuden useampaan tapaamiskertaan, esimerkiksi kahteen 1,5 tunnin työpajaan
- Puheosuuksiin voit tuoda muita esimerkkejä ja tarinoita, jotka sopivat ryhmän kontekstiin paremmin
- Haastamista käsittelevään osioon (numero 2) voit tuoda käsiteltäväksi ryhmän kontekstiin liittyviä tulevaisuusoletuksia (kuvia, äänitarinoita, uutisia jne.)
- Kuvittelua käsittelevässä osiossa (numero 3) voit kehystää tehtävänannot liittyen johonkin tiettyyn teemaan
- Toimi-osiossa (numero 4) voit niin ikään sovittaa tehtävänannon liittymään ryhmän kontekstiin esimerkiksi niin, että ryhmä ideoi sellaisia tekoja, joita organisaatio tai yhteisö voisi toteuttaa

Mikäli muokkaat Tulevaisuustaaajuudesta oman versionsi, muistathan viitata alkuperäiseen versioon. Tässä käsikirjassa esiteltujen tehtävien ja materiaalien hyödyntäminen myös irrallaan on toki sallittua, mutta ethän silloin kutsu työpajasi Tulevaisuustaaajuudeksi. Muita yksittäisiä työkaluja ja menetelmiä löytyy Tulevaisuuden tekijän työkalupakista.

Entä missä menee Tulevaisuustaaajuuden muokkaamisen raja? Menetelmän ytimessä on tulevaisuusajattelun kytkeminen tämän päivän tekemiseen. Siksi Tulevaisuustaaajuus ei ole Tulevaisuustaaajuus, mikäli siinä ei ole näitä kolmea peräkkäistä osiota: 1) haasta, 2) kuvittele, 3) toimi. Haastamisosiossa ryhmän tulee käsitellä joitakin olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta, kuvitteluosiossa on luotava jokin visio ja toimi-osiossa tuo visio on kytkettävä tämän päivän tekoihin.

Tulevaisuustaajuus jostakin teemasta

Yksi tapa soveltaa on valita järjestämällesi Tulevaisuustaajuudelle jokin teema (esim. demokratia, teknologia, tasa-arvo, luonnon monimuotoisuus tms.). Ideana on silloin haastaa tulevaisuusoletuksia, kuvitella toivottavia tulevaisuuksia ja ideoida tekoja valitusta teemasta käsin. Tällöin työpajan johdanto-osuuksien alustukset voivat liittyä valittuun teemaan ja tehtävänannoissa tehtävät kehystetään aina tähän teemaan liittyen. Tulevaisuustaajuuden tarkemmassa ohjeistuksessa luvussa 3 on tarkemmin merkitty kohdat, joissa teema on hyvä ottaa huomioon.

Käsikirjan käyttö

Tämä käsikirja etenee kronologisesti keskityen ensin valmisteluun, sitten itse Tulevaisuustaajuus-työpajan juoksutukseen ja fasilitoimiseen, ja lopuksi tarjoaa vinkkejä, miten sukeltaa vielä syvemmälle aiheisiin. Luvusta 3 löytyvät yksityiskohtaiset ohjeet työpajan ohjaamiseen puheosuuksineen. Puheosuudet ovat ohjeellisia, eli sovelta ja sovita niitä vapaasti omaan suuhusi ja tilanteeseen sopiviksi. Työpajan tueksi on tehty Power Point -esitys, jossa on kuvia, tekstejä ja kirjalliset ohjeet eri harjoituksiin. Se on ladattavissa osoitteesta www.tulevaisuustaa-juus.fi. Viittaamme tuon PPT:n esityksen dianumeroihin, jotta tiedät mihin kohtaan mikäkin puheosuus on tarkoitettu.

Verkkosivun käyttö

Työpaja on mahdollista fasilitoida myös Tulevaisuustaajuus-verkkosivun avulla, joka

löytyy osoitteesta www.tulevaisuustaajuus.fi. Verkkosivulle on koottu kaikki työpajan johdanto-osuudet lyhyinä videoluentoina. Verkkosivu on rakennettu työpajan neljän peräkkäisen osion mukaan (intro, haasta, kuvittele, toimi) eli mikäli järjestät työpajan verkossa, voitte ryhmäsi kanssa seurata verkkosivun ohjeita. Yhtä lailla videoita voi hyödyntää myös kasvotusten pidettävässä työpajassa. Videot mahdollistavat sen, että voit halutessasi keskittyä vain ryhmän fasilitoimiseen ja aikataulusta huolehtimiseen. Mikäli hyödynnät videoluentoja, kaikki osallistujille ohjeistettavat tehtävät on merkattu käsikirjan lukuun 3.

Vetäjän rooli

Ilman vetäjää ei ole Tulevaisuustaajuutta. Vetäjällä on kaksi roolia: **1)** hän johdattelee tulevaisuusajattelun ja muutoksentelemisen äärelle (sisällöt) ja **2)** fasilitoi työpajan työskentelyosuuksia. Halutessasi voit kuitenkin keskittyä vain fasilitointiin ja hyödyntää Tulevaisuustaajuus-verkkosivulta löytyviä videoita.

Vetäjä auttaa osallistujia kuvittelemaan erilaisia tulevaisuuksia ja ideoimaan toimia toivotun tulevaisuuden toteutumiseksi. Käytännössä vetäjä tai vetäjät huolehtivat kokonaisuudesta aina käytännön järjestelyistä aiheeseen taustoittamiseen ja tehtävien ohjeistamiseen. Vetäjänä sinun ei tarvitse olla ennakkoinnin tai tulevaisuudentutkimuksen ammattilainen. Fasilitointikokemuksesta on hyötyä, mutta välttämätöntä se ei ole. Työpajan fasilitoimista varsinkin verkossa helpottaa, jos saat jonkun avuksesi huolehtimaan tekniikasta, kuten osallistujien pienryhmiin jakamisesta. Fasilitointi onnistuu kuitenkin myös yksin.

Käsikirjan lopusta löydät vinkkejä hyvistä lähteistä oppia fasilitoinnista lisää.

Vetäjänä tehtävänäsi on

- osallistujien kutsuminen
- fyysisten tilojen tai verkkoympäristön varaaminen ja muut käytännön järjestelyt

Vetäjänä sinun ei tarvitse olla ennakkoinnin tai tulevaisuudentutkimuksen ammattilainen.

– antaa sisältöä ja suuntaa taustoittamalla aiheita luento-osuuksien avulla tai näyttämällä valmiit videot – huolehtia aikataulusta – ohjata prosessia tehtäviä ja purkuja ohjeistaen – olla ryhmän mukana yhdessä tutkien ja oivaltaen – huolehtia turvallisesta ilmapiiristä, jossa jokaisella on mahdollisuus puhua ja tulla kuulluksi ja arvostetuksi omana itsenään	Lisäksi vastuullasi on – rohkaista, innostaa ja auttaa ryhmää onnistumaan, sillä huomisen maailma ei ole helppo aihe – jakaa puheenvuorot tasapuolisesti ja päättää keskustelut jämäkästi, jotta aikataulu pitää – ottaa huomioon erilaiset osallistujat ja kannustaa tasavertaiseen osallistumiseen, sillä toiset ovat puheliaampia kuin toiset

VINKKEJÄ FASILITOINTIIN

EI OLE YHTÄ OIKEAA TAPAA FASILITOIDA TULEVAISUUSTAAJUUTTA.

Ole oma itsesi, se toimii varmasti parhaiten.

ARVOSTA KAIKKIEN AIKAA PITÄMÄLLÄ KIINNI AIKATAULUSTA.

Käy läpi työpajan juoksutus huolella, jotta onnistut. Työpaja etenee melko sutjakasti. Painota osallistujille, että olennaista on tekeminen, ei liika jumiutuminen tehtäviin.

LEMPEÄ JÄMÄKKYYS ON FASILITAATTORIN HYVE!

Joudut välillä keskeyttämään lennokkaitakin keskusteluja tai pysäyttämään pitkäksi venähtäneen yksinpuhelun, sillä vastuullasi on koko ryhmän auttaminen eteenpäin.

USKALLA JÄTTÄYTYÄ TAKA-ALALLE.

Auta ideoiden ja ajatusten syntymisessä, mutta anna ryhmän painia haasteiden kanssa itse ja oivaltaa.

LAITA ÄRSYKETULVA TAUOLLE.

Sulje oma puhelin, mailit yms. työpajan ajaksi ja kannusta myös osallistujia olemaan läsnä tässä ja nyt.

PELTÄÄNNÖISTÄ SAAT SELKÄNOJAN.

Voit ehdottaa ryhmällesi yhteisesti noudatettavia sääntöjä. Kun säännöt on yhdessä sovittu, niihin on helppo sitoutua. Tulevaisuustajuuden pelisäännöt on sovellettu Erätauco-työkalun rakentavan keskustelun pelisäännöistä. Koska ajatukset tulevaisuudesta voivat olla aika henkilökohtaisiakin, turvallisen ilmapiirin tukeminen on erityisen tärkeää.

- **Kuuntele** toisia, älä keskeytä tai käynnistä sivukeskusteluja.
- **Liity** toisten puheeseen ja käytä arkikieltä.
- **Ole läsnä** ja **kunnioita** toisia sekä avointa ideoinnin ilmapiiriä.
- **Samaa mieltä ei tarvitse olla**, mutta suhtaudutaan kaikkien mielipiteisiin rakentavasti.
- **Kuljetaan yhdessä kohti konkretiaa**, otetaan askeleita muutoksen tekemiseen.

TULEVAISUUSTAAJUUTTA SAA MUOKATA.

Tee työpajasta rohkeasti ryhmäsi tarpeiden mukainen eli sovelta, leikkaa ja liimaa. Muistathan viitata Tulevaisuustajuuden alkuperäiseen tekijään eli Sitraan.

Ongelmatilanteet

Ryhmä jää jumiin

Vinkki: Varmista ensin, että ryhmä on ymmärtänyt tehtävänannon. Ohjeet harvoin tarttuvat osallistujiin kerrasta. Rohkaise ryhmää eteenpäin korostamalla, että työpaja itsessään on harjoitus – käsillä oleviin kysymyksiin ei ole oikeita tai väärä vastauksia. Liity ryhmän keskusteluihin ja esitä sellaisia kysymyksiä, jotka auttavat ryhmää ajattelemaan ongelmaansa uusista näkökulmista.

Konflikti pienryhmässä

Vinkki: Tulevaisuustaajuudessa pyritään jättämään tittelit toissijaiseksi ja kohtamaan ihmisinä, tasavertaista kokemusta rakentaen. Painota ennen ryhmätöihin siirtymistä keskustelun pelisääntöjä. Tue psykologista turvallisuutta myös ohjeistamalla osallistujia esittäytymään pienryhmissä, esimerkiksi niin, että he kertovat mikä oli lapsena heidän tulevaisuuden toiveammattinsa. Näillä seikoilla voi ennaltaehkäistä konfliktitilanteiden syntymistä, mutta ei toki poistaa niiden mahdollisuutta kokonaan. Mikäli konflikti syntyy, yksi mahdollisuus on johdattaa keskustelu konfliktin syiden tarkasteluun – usein se kertoo siitä, mikä todella on tärkeää. Tämä voi olla arvokas oppi. Konfliktista huolimatta työpajassa voi silti mennä eteen-

päin, kun korostaa, että ryhmät tekevät valintoja työpajan harjoituksia varten, eivätkä ne sido ketään mihinkään.

Joku haastaa sisällön kesken työpajan

Vinkki: Voit kertoa, että sisällöt perustuvat perusteelliseen Sitrassa tehtyyn kehitystyöhön. Tulevaisuustaajuus rakentuu aiemman ennakointityön päälle ja siinä on hyödynnetty tulevaisuuskenttämukimusten lisäksi erilaisia jo käytössä olevia menetelmiä ja viitekehyksiä. Haastajalle voi vinkata Sitran verkkosivuilta löytyvän Vaikuta tulevaisuuteen -selvityksen, joka avaa syvällisemmin ajattelua Tulevaisuustaajuuden taustalla.

Osallistujat eivät keskity

Vinkki: Kannattaa jo työpajan alussa korostaa, että työskentely on intensiivistä ja kaikkien aikaa kannattaa kunnioittaa. Jos joku ei voi olla koko aikaa läsnä, olisi sekin hyvä tietää etukäteen ja varmistaa ettei se vaikuta pienryhmätyöskentelyyn. Mikäli joku silti kesken työpajan tekee jotakin muuta, voit ystävällisesti muistuttaa, että on kaikkien kannalta reilua keskittyä työpajaan, sillä kaikki ovat päättäneet antaa aikaansa sille.

2. Ennen: miten suunnittelet työpajan

Lue ensin tämä käsikirja ja tutustu Tulevaisuustajuuden materiaaleihin.

Mieti, mitä haluat saada prosessista irti ja mitkä ovat tavoitteesi. Menetelmä taipuu moneen ja sitä voi soveltaa erilaisten tavoitteiden mukaisesti. Päätä myös se, haluatko käyttää työpajan aikana työstettyjä asioita johonkin jatkotyöstöön vai onko keskustelu ja oivaltaminen varsinainen tarkoitus.

Mieti, järjestätkö Tulevaisuustajuuden perusmuotoisena vai käsittelettekö työpa-
jassa jotakin tiettyä teemaa.

Käytännön asioita

Päätä Tulevaisuustajuutesi päivämäärä ja varaa aikaa kolmeksi tunniksi. Vaihtoehtoisesti voit pitää Tulevaisuustajuuden kahdessa 1,5 tunnin osassa.

Päätä osallistujajoukko. Työpaja on suunniteltu 8–20 osallistujalle, mutta mikäli aiot kutsua enemmän ihmisiä, mieti ennakoon millaisia muokkauksia työpajan juoksutus ja aikataulu silloin edellyttää.

Lähetä kutsut ja pääätä mahdollinen ennakotehtävä. Määritä päivämäärä, mihin mennessä toivot osallistujien vahvistavan työpajaosallistumisensa sekä tekevän mahdollisen ennakotehtävän.

Kasvotusten: Printtaa työskentelypohjat sivustolta www.tulevaisuustajuus.fi.

Verkossa: Varmista, onko osallistujilla sellaisia erityisiä tarpeita saavutettavuuteen liittyen, jotka sinun olisi hyvä huomioida etukäteen (esim. onko yhteiskäyttöalusta tuttu, hyödyntääkö joku ruudunlukuohjelmaa, estävätkö osallistujan organisaation palomuuriasetukset osallistumisen tms.)

Verkossa: Luo ja valmistelee jaettava työpohja. Mallia voit katsoa työpohjasta, jonka linkki löytyy sivustolta www.tulevaisuustajuus.fi. Työpohja on tehty Miroon.

Verkossa: Jos mahdollista, harkitse fasilitaattoriparia. Kahdestaan kokonaisuuden fasilitoiminen on helpompaa ja lisäksi toinen voi ottaa roolin teknisenä avustajana, joka vastaa esim. pienryhmäjoista.

Työpajan runko

Tulevaisuustajuus on jaettu neljään osioon ja se etenee sejouraavalla sivulla olevan kuvion mukaisesti. Kuhunkin osioon sisältyy alustuksia, joihin löydät käsikirjoituksen tämän käsikirjan seuraavasta luvusta. Alustukset löytyvät myös videoina osoitteesta www.tulevaisuustajuus.fi.

Aikataulu: Voit vetää Tulevaisuustajuuden kolmessa tunnissa tai kahdessa puolen-
toista tunnin osuudessa eri päivinä tai osioittain.

TYÖPAJAN RUNKO**Osio 1**
sivu 14

Käytännön asiat

Virittäytyminen

Johdanto: Miksi muutoksentekijä
tarvitsee tulevaisuusajattelua?

Tehtävä: Mitä jos?

Osio 2
sivu 20

Johdanto: Mitä tulevaisuusajattelu on?

Tehtävä: Tulevaisuusoletusten haastaminen

Osio 3
sivu 23

Johdanto: Toistenlaisten tulevaisuuksien kuvittelu

Tehtävä: Muistelu aikajanalla

Tehtävä: Tulevaisuuden kuvittelu

Tehtävä: Vision kiteyttäminen

Osio 4
sivu 26

Johdanto: Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen

Tehtävä: Tekojen ideointi

Tehtävä: Tulevaisuuden Sanomat

Kertaus: Mitä työpajassa tehtiin ja miksi?

Loppurefleksio: Minkä ajatuksen vien mukani?

ESIMERKKIPOHJA KUTSULLE

Kiinnostaako tulevaisuusajattelu? Entä tulevaisuuteen vaikuttaminen? Oletko koskaan miettinyt, miten nämä kaksi yhdistetään toisiinsa paremmin?

Tervetuloa Tulevaisuustaajuus-työpajaan (+ pvm ja paikka)!

Tulevaisuustaajuus virittää osallistujat pohtimaan tulevaisuutta, joka on kuvittelemisen ja tavoittelemisen arvoinen. Tulevaisuustaajuus ei kuitenkaan vain innosta ajattelemaan tulevaisuutta uusista näkökulmista, vaan se haastaa myös tunnistamaan keinot muuttaa huominen toivotunlaiseksi. Työpajan kesto on 3 tuntia, sisältäen 1–2 taukoa. Osallistuminen ei edellytä mitään ennako-osaamista.

Mikä Tulevaisuustaajuus?

Menetelmän tarkoituksena on lisätä ihmisten kykyä kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja toimia toivotun tulevaisuuden toteutumiseksi sekä ylipäättään lisätä keskustelua tulevaisuuksista. Työpajamenetelmän tausta-ajatuksena on, että jos haluamme onnistua siirtymässä kestävään yhteiskuntaan, niin tarvitsemme suuremman joukon uudistajia – ihmisiä ja organisaatioita – mukaan. Menetelmä on kehitetty Sitrassa.

Ilmoittaudu mukaan!

Tulevaisuustaajuus-työpaja järjestetään (täydennä tähän tarkemmat ohjeet ilmoittautumiseen, mukaan lukien linkki verkkotapahtumaan, mikäli kyseessä on virtuaalityöpaja sekä mahdollinen ennakotehtävä ja palautusaikataulu, mikäli tehtävä sitä edellyttää).

Kutsuminen

Kutsuessasi osallistujia Tulevaisuustaajuus-työpajaan, on kutsussa hyvä mainita ainakin seuraavat seikat:

- Mikä Tulevaisuustaajuus on
- Miten voi ilmoittautua ja osallistua
- Päivämäärä, kellonaika ja työpajan pituus

Ennakkotehtävä

Ennakkotehtävä ei ole välttämätön, mutta voi orientoida osallistujia ja vahvistaa heidän sitoutumistaan tulevaan työpajaan. Ennakkotehtävä voi liittyä esimerkiksi megatrendeihin ja heikkoihin signaaleihin perehtymiseen. Mikäli olet määritellyt vetämällesi Tulevaisuustaajuudelle jonkin teeman, ennakkotehtävä voi olla jokin siihen liittyvä artikkeli.

Verkossa: Ennakkoon kannattaa ainakin pyytää osallistujia tutustumaan käytettävään työskentelyalustaan lähettämällä linkki heille etukäteen. Näin varmistat, että osallistujat pääsevät alustalle, eikä työpajasta kulu aikaa kirjautumiseen. Voit pyytää osallistujia

esimerkiksi kirjoittamaan nimensä ja tervehdyksensä alustalle etukäteen.

Ennakkotehtävä A**Tutustu megatrendeihin**

Megatrendi on laaja muutoksen kaari, jonka tiedetään vaikuttavan pitkällä aikavälillä yhteiskuntiin. Kiireinen voi katsoa [megatrendit minuutissa](#) -videon. Jos osallistuja haluaa perehtyä aiheeseen enemmän, voi lukea [Megatrendit 2020](#) -julkaisun ja [Megatrendit koronan valossa](#) -julkaisun.

Ennakkotehtävä B**Tutustu megatrendien lisäksi myös heikkoihin signaaleihin**

Heikko signaali on ensioire muutoksesta. Siitä saattaa kasvaa aikanaan trendi tai se voi jäädä heikoksi signaaliksi. Ymmärrystään megatrendeistä kannattaa täydentää heikoilla signaaleilla. Ne ovat yllättäviä, jopa naurettavia, mutta saattavat paljastua ajan myötä tärkeiksi ilmiöksi. Kiireisempi voi lukea heikkoja signaaleja esitteleviä [artikkeleita](#). Jos haluaa perehtyä aiheeseen enemmän, voi lukea [Heikot signaalit tulevaisuuden avartajina](#) -julkaisun.

Kasvotusten: Tila, materiaalit ja tekniikka

Tila

Ryhmäsi koko määrää tilantarpeen. Tila vaikuttaa paljon siihen, millainen tunnelma työpajaan syntyy ja miten osallistujat innostuvat ja heittäytyvät. Jos esimerkiksi järjestät Tulevaisuustaajuuden työporukallesi ja haluat panostaa aitoon läsnäoloon, innostaa luovaan ajatteluun ja rohkeuteen, tuttu viikkopalaverihuone ei ole ehkä paras valinta. Totutusta poikkeava tila saa yleensä myös ajatukset ihan uusille urille – ole siis rohkea tilavalinnassa.

Materiaalit

- Kyniä ja post-it-lappuja
- Tulostettavat työpohjat, mieluiten A3-koossa
- Varaa työstöpohjia yksi per pienryhmä

Tekniikka

Kasvotusten järjestettävään työpajaan tarvittavat näytön ja koneen PPT-esitystä varten.

Verkossa: Alusta, työkalut ja tekniikka

Verkossa työpaja kannattaa järjestää sellaisen ohjelman avulla, joka mahdollistaa ruudunjaon sekä osallistujien jakamisen erillisiin pienryhmiin (esim. Zoom, Microsoft Teams tms.). Lisäksi tarvittavat jonkin verkkoalustan, johon kaikki voivat kirjoittaa samanaikaisesti (esim. Miro, Mural, Google Docs tms.). Tätä tarvitaan varsinkin pienryhmätehtävissä. Mallia verkkoalustalla käytettäviin työpohjiin voit katsoa verkkosivulta www.tulevaisuustajuus.fi.

Työpajan alkuun on hyvä varata aikaa eri ohjelmien ja alustojen käyttämisen ohjeistamiseen, mikäli ne eivät ole kaikille tuttuja. Linkit kannattaa aina laittaa käyttämäsi verkkokokoustyökalun chattiin, samoin kuin kunkin tehtävän ohjeet.

Pienryhmätyöskentelyssä toiset ryhmät ovat nopeampi kuin toiset. Koska verkossa et näe suoraan ryhmien etenemistä, voit ohjeistaa, että mikäli ryhmä saa tehtävän tehtyä

ennen kuin aika loppuu, he voivat palata pienryhmistä yhteiseen tilaan jo aiemmin.

Vinkkejä verkkofasilitointiin

- Aikataulussa kannattaa huomioida se, että osallistujille on hyvä varata tarpeeksi aikaa tutustua ja oppia käyttämään valitsemaasi teknistä alustaa. Linkki alustalle kannattaa lähettää etukäteen, jotta osallistujat voivat käydä tutustumassa siihen.
- Työpajan fasilitointiin tarvitaan kaksi eri alustaa: toinen yhteydenpitoon ja toinen ryhmien työskentelyn dokumentointiin. Nämä voivat olla esimerkiksi Zoom ja Miro tai jotkin vastaavat.
- Kertomisen lisäksi kannattaa aina myös näyttää, eli ruudunjaon avulla voit näyttää mistä mitään löytyy ja miten kaikki toimii.
- Ohjeista alussa verkkotyöpajojen etikettistä: mikit kannattaa pitää mykistettyinä silloin kun ei itse puhu, videokuva luo yhteistyöhön rohkaisevaa tunnelmaa, chatti on kaikkien käytössä, muut selaimet ja sähköpostit kannattaa sulkea.
- Tehtävien ohjeistamiseen kannattaa panostaa ja puheen lisäksi kirjata ohjeet myös chattiin ja käyttämällesi alustalle.
- Verkkotyöpajoissa ihmiset yleensä lämpenevät hiukan hitaammin; siedä hiljaisuutta, kun esität kysymyksiä ja anna osallistujille aikaa vastata.
- Anna osallistujille aikaa tehdä rauhassa tehtäviä eli älä puhu samalla, kun osallistujien tulisi tehdä tehtäviä.
- Jos fasilitaattoreita on kaksi, toinen voi käydä pienryhmissä seuraamassa miten ryhmätyöt sujuvat ja vastaamassa mahdollisiin kysymyksiin.

Oman työskentelyn suunnittelu

Tulevaisuustaajuus on valmiiksi aikataulutettu ja kaikki materiaalit ja puheosuudet ovat apunasi, mutta varaa itsellesi kuitenkin tarpeeksi aikaa (fasilitointikokemuksestasi

riippuen 1-3 h) käydä kokonaisuus läpi. Voi olla, että haluat tarkemmin perehtyä puheosuuksissa sivuttaviin asioihin tai käydä tehtävänannot vielä useampaan kertaan läpi. Mikäli fasilitoit yhdessä jonkun toisen kanssa, sopikaa työnjako ennakoon.

Työpaja on jaettu neljään osioon. Kuhunkin osioon sisältyy alustuksia, joiden sisällöt löydät tämän käsikirjan seuraavasta luvusta. Voit puhua alustukset vapaasti omin sanoin. Mikäli hyödynnät PPT-esitystä työpajasi tukena, puheosuuksien oheen on merkitty aina

siihen liittyvän dian numero. Kaikki alustukset löytyvät myös videoluentoina osoitteesta www.tulevaisuustaaajuus.fi, eli halutessasi voit myös näyttää aina videoalustuksen kunkin osion alkuun ja keskittyä vetäjänä vain tehtävien fasilitoimiseen.

Työpajassa on paljon pienryhmätyöskentelyä ja ideaali koko pienryhmille on 3-4 henkilöä. Emme suosittele yli viiden hengen ryhmiä. Pienryhmät pysyvät samoina läpi työpajan.

Oheisesta taulukosta näet työpajan suuntaa antavan aikataulun.

TYÖPAJAN AIKATAULUTUS

Osio 1

INTRO: MIKSI MUUTOKSENTEKIJÄ TARVITSEE TULEVAISUUSAJATTELUA?

- 3 min** Tervetuloitovotukset ja työpajan esittely
- 10 min** Kierros: mitä sinulle tulee mieleen sanasta "Tulevaisuus"?
- 4 min** Työtavat, yhteisen työstöalustan testaus ja työpajan rakenne
- 5 min** Boulding-tarina ja Mitä jos -tehtävä
- 5 min** A) Mitä jos -tehtävä (kaikki yhdessä samaan aikaan)

Osio 2

HAASTA OLEMASSA OLEVIA OLETUKSIA TULEVAISUUDESTA

- 7 min** Intro tulevaisuusajatteluun
- 2 min** Tulevaisuusoletusten haastaminen -tehtävän ohjeistus
- 10 min** Tulevaisuusoletusten haastaminen -tehtävä (pienryhmissä)

Osio 3

KUVITTELE TOIVOTTAVA TULEVAISUUS

- 5 min** Intro kuvittelu-osioon
- 5 min** Muistelu aikajanalla -tehtävä (kaikki yhdessä samaan aikaan)
- 2 min** Kuvittelun ohjeistus
- 7 min** Tulevaisuuden kuvittelu -tehtävä (itsenäisesti)
- 10 min** Tauko
- 2 min** Ryhmäkeskustelun ohjeistus
- 20 min** Ryhmäkeskustelu erilaisista toivottavista tulevaisuuksista ja vision kiteyttäminen (pienryhmissä)

Osio 4

TOIMI JA VAIKUTA TULEVAISUUTEEN

- 10 min** Intro toimi-osioon
- 2 min** Tekojen ideointi + Tulevaisuuden Sanomat -tehtävien ohjeistus
- 25 min** Tekojen ideointi & Tulevaisuuden Sanomien ajankohtaistoimitus (pienryhmissä)
- 15-20 min** Purku: pienryhmät esittelevät työskentelynsä tulokset
- 13 min** Kertaus: mitä työpajassa tehtiin ja miksi
- 10 min** Oivallukset

3. Aikana: Työpajan vaiheet askel askeleelta

Tässä luvussa käydään läpi Tulevaisuustaajuuden käsikirjoitus askel askeleelta. Ohjeistus etenee niin, että ensin esitellään kunkin osion tavoitteet, tarvittavat materiaalit ja kesto. Sen jälkeen käydään läpi, miten osio käytännössä fasilitoidaan ja mitkä ovat siihen kuuluvat puheosuudet.

OSIO 1: Intro: Miksi muutoksentekijä tarvitsee tulevaisuusajattelua?

Yleistä

Tämä on Tulevaisuustaajuuden aloitus ja johdatus aiheeseen.

Tavoitteet

Osallistujat saavat käsityksen työpajan aiheesta ja tavoitteista, aikataulusta ja muista osanottajista. Vetäjä tulee tutuksi ja osallistujat tuntevat itsensä tervetulleiksi. Lisäksi tarkoituksena on virittää osallistujat tulevaisuustaajuudelle eli antaa heille käsitys siitä, mitä tulevaisuusajattelu käytännössä on ja samaan aikaan tutustuttaa osallistujia toistensa ajatteluun.

Materiaalit / Alusta

PPT-esityksen diat 2-13 tai videoluento 1. Tehtäviin tarvitaan kasvotusten kynää ja post-it-lappuja, verkossa yhteistyöstöalusta.

Kesto

Noin 30 min.

Miten?

1. Toivota kaikki lämpimästi tervetulleeksi, esittele itsesi ja kerro, miksi olet kutsunut osallistujat koolle. Voit kertoa omasta kiinnostuksestasi aiheeseen tai miksi ajattelet, että on hyvä kokoontua yhteen tällaisen aiheen äärelle. Esittele työpajan aihe (tulevaisuusajattelu ja muutoksentekeminen) ja kerro, että työpaja kestää noin kolme tuntia, ja että pidätte 1–2 taukoa (riippuen siitä, kuinka olet aikatauluttanut tauot).

Tulevaisuus / Dia 2

Puheosuus

- Tulevaisuustaajuus on noin kolmen tunnin mittainen työpaja kaikille tulevaisuuteen vaikuttamisesta kiinnostuneille.
- Menetelmä on kehitetty Sitrassa. Erilaisista osaajista koostuva kehittäjäryhmä on ollut sparraamassa menetelmää. Tulevaisuustaajuuden tarkoituksena on lisätä ihmisten 1) kykyä kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja 2) toimia toivotun tulevaisuuden toteutumiseksi.
- Tulevaisuustaajuuden materiaalit ovat avoimessa jaossa. Kuka tahansa voi ottaa ne käyttöön. Työpaja ei vaadi minkäänlaista aikaisempaa kokemusta tulevaisuusajattelusta. Tässä Tulevaisuustaajuuden periaatteet:

- Tavoitteena popularisoida usein abstraktiksi koettua tulevaisuusajattelua, jotta yhä useampi organisaatio ja ihminen voisi hyödyntää sitä.
- Tulevaisuusajattelu ei ole jotain irrallista, vaan tärkeä osa tämän päivän tekemistä.
- Tulevaisuuteen vaikuttaminen on taito, jota voi kehittää.
- Demokratian ja osallisuuden kannalta ei ole yhdentekevää, keiden ääni kuuluu tulevaisuuskeskustelussa.

Miksi?

- Tulevaisuus ei tapahdu, se tehdään.
- Taustalla on siis ajatus, että jotta siirtymässä kestäväan yhteiskuntaan voidaan onnistua, on suuremmalla määrällä ihmisiä ja organisaatioita oltava kykyä ja halua toimia tuon kestävämmän yhteiskunnan puolesta.
- Tässä työpajassa keskitymme lisäämään tulevaisuuteen vaikuttamisen osaamista.
- Ideoimme myös tekoja haluttuun visioon pääsemiseksi, mutta niiden konkreettinen toteuttaminen, työsuunnitelmat ja kokeilut jäävät tämän työpajan ulkopuolelle.
- Työpajassa
 - opitte tulevaisuusajattelun perusteita, esimerkiksi mahdollisuuslähtöistä ajattelua, haastamista ja kuvittelua
 - tulette tietoisiksi omista ja
 - muiden oletuksista liittyen tulevaisuuteen
 - tunnistatte tulevaisuuteen nyt vaikuttavia asioita
 - käytte vuoropuhelua tulevaisuudesta ja kytkette visioinnin tämän päivän toimintaan
 - tunnistatte oman toimijuutenne

Miten?

- Työpaja koostuu lyhyistä luennoivista osuuksista, keskusteluista ja yksilö- ja ryhmätehtävistä.

2. Mikäli osallistajat eivät tunne toisiaan entuudestaan ja työpaja on kasvokkain, tehkää nimilaput. Mikäli olette verkossa, muistuta kaikkia tarkistamaan, että profiilista löytyy oma nimi. Mikäli osallistujia on yli 10, voi erillisen tutustumisen ottaa pienryhmissä tai chatissa. Voi myös linjata, että tänään luovutaan rooleista eikä esimerkiksi omasta työstä tarvitse kertoa, mikä voi edesauttaa vapaampaa ideointia ja ns. turvallisen tilan syntymistä.

3. Pyydä jokaista kertomaan yhdellä sanalla, mitä hänelle tulee mieleen sanasta tulevaisuus. Ohjeistus on tarkoituksella rajattu, jotta kierros on lyhyt, mutta jokainen pääsee puhumaan. Mikäli ryhmä on iso, voit pyytää osallistujia kirjoittamaan ajatuksensa post it -lapulle tai verkossa chatiin. Tavoitteena on tuoda esille, että ajatukset ja mielikuvat tulevaisuudesta ovat erilaisia – ja myös tilanteesta riippuvaisia. Virittäytyminen myös auttaa sinua ymmärtämään millaisin ajatuksin osallistujat tulevat työpajaan ja toisaalta vertaamaan, millainen tunnelma työpajan lopussa on.

**TULEVIEN
SUKUPOLVIEN
EDUNAJAJA**

Walesin tulevaisuuden sukupolvien komissaari Sophie Howe aloitti tehtävässään vuonna 2016. Komissaarin työtä ohjaa tulevaisuuden sukupolvien hyvinvointia edistävä laki. Tutustu tarkemmin: www.futuregenerations.wales.

Tulevaisuus / Dia 3**Puheisuus**

- Mitä sinulle tulee mieleen sanasta tulevaisuus?

4. Taustoit vielä työpajan aikaperspektiivistä ja siitä, että tavoitteena on tunnistaa kunkin mahdollisuudet olla muutoksentehtäjiä.

Aikaperspektiivi / Dia 4**Puheisuus**

- Tulevaisuus voi olla ajallisesti huomenna tai sadan vuoden kuluttua.
- Nyt tähtäämme vuoteen 2050 eli 30 vuoden päähän. Se on tarpeeksi pitkällä, jotta voimme irtautua nykyhetken rajoitteista ajatellessamme tulevaisuutta.
- Jos aikaperspektiivi tuntuu haastavalta, meillä on jo nyt esimerkkejä tavoista toimia tulevien sukupolvien hyvinvointia ajatellen.
 - Walesin tulevaisuuden sukupolvien komissaarin tehtävänä on ajaa niiden sukupolvien asiaa, jotka eivät ole vielä syntyneet.

Kyynisyys / Dia 5**Puheisuus**

- Osa meistä saattaa tunnistaa kyynisyyden siitä, että mikä vaikutus minulla voi (muka) olla?
- Antropologi **Margaret Mead** on sanonut: ”Älä koskaan epäile pienen, sitoutuneen ihmisryhmän kykyä muuttaa maailmaa. Se on itse asiassa ainoa tie muutokseen.”

3,5 prosentti sääntö

- Maailmanhistoriassa on runsaasti esimerkkejä siitä, miten pienen ihmisryhmän tekemisestä on lähtenyt vyyrymään mullistavia seurauksia – niin hyvässä kuin pahassa.
- Yksi esimerkki on ns. ”3,5 prosentti sääntö”, joka perustuu tutkimuksiin väkivallattomien kansalaisliikkeiden muutosvoimasta. Päähavainto on ollut se, että kun noin 3,5 prosenttia kansalaisista aktivoituu ja osallistuu liikehdintään, liikkeet onnistuvat tavoitteissaan ja saavuttavat merkittäviä poliittisia muutoksia.

**3,5 PROSENTIN
SÄÄNTÖ**

Tutustu tarkemmin esimerkiksi esimerkiksi BBC:n artikkelin *The '3.5% rule': How a small minority can change the world* (2019) avulla. Tai lue kirja Chenoweth, E. & Stephan, M. J. (2011): *Why Civil Resistance Works. The Strategic Logic of Nonviolent Conflict* Columbia University Press, New York.

5. Käykää läpi kaikki käytännön asiat. Mikäli olette verkossa, kerro mitä alustoja työskentelyyn käytetään (yhteiskäyttöalustojen käyttöä voi harjoitella niin, että jokainen käy kirjoittamassa oman nimensä yhteiseen työstöpohjaan, jonka linkin jaat chatiin ja ruudun oman koneesi kautta).

Työtavoista / Diat 6, 7 & 8**Puheisuus**

- Jaamme teidät tänään pienryhmiin, joissa tulette työskentelemään työpajan aikana.
- Työpaja etenee melko sutjakasti. Olennaista on, että teette, ettekä jumiudu tehtäviin liiaksi.
- Sovellamme Tulevaisuustajuuteen näitä työskentelyn pelisääntöjä (sovellettu Erätauko-työkalun rakentavan keskustelun pelisäännöistä). Koska ajatukset tulevaisuudesta ovat aika henkilökohtaisia, on erityisen tärkeää luoda työskentelylle turvallinen tila.
 - **Kuuntele** toisia, älä keskeytä tai käynnistä sivukeskusteluja.
 - **Liity** toisten puheeseen ja käytä arkikieltä.

- **Ole läsnä ja kunnioita** toisia sekä avointa ideoinnin ilmapiiriä.
- **Samaa mieltä ei tarvitse olla**, mutta suhtaudutaan kaikkien mielipiteisiin rakentavasti.
- **Kuljetaan yhdessä kohti konkretiaa**, otetaan askeleita muutoksen tekemiseen.

Rakenne / Dia 9

Puheosuus

- Aluksi viritämme sinut oikealle taajuudelle lyhyen luento-osuuden muodossa, jotta pääset mukavasti matkaan mukaan.
- Sen jälkeen lähdemme haastamaan tulevaisuusoletuksia. Haastaminen on erityisen tärkeää, koska oletuksemme tulevaisuudesta ohjaavat meidän ajatteluamme, päätöksentekoa ja toimintaa.
- Sitten kuvittelemme. On vaikea toteuttaa sellaista tulevaisuutta, jota emme pysty edes kuvittelemaan. Toivottaville tulevaisuuskuville on suuri tarve.
- Lopuksi otamme ensi askeleet toivotun tulevaisuuden suuntaan - siitä se matka sitten vasta alkaakin.
- Älä huoli, jos et muista tätä rakennetta. Kuljetamme sinua mukana koko matkan ajan, etkä voi pudota kyydistä.

6. Seuraava tarina rauhanaktivisti Elise Bouldingista johdattaa ensimmäisen harjoituksen äärelle.

Tarina tulevaisuusajattelusta ja muutoksen tekemisestä / Dia 10

Puheosuus

- Aloitamme tarinalla erästä vaikuttavasta naisesta. Tarina kertoo sekä tulevaisuusajattelusta että muutoksen tekemisestä.
- Norjalaisissyntyinen sosiologi **Elise Boulding** osallistui toisen maailman sodan jälkeen rauhanliikkeen konferenssiin. Hän kysyi siellä järjestetyssä paneelikeskustelussa aseistariisunnan asiantuntijoilta, miltä maailma ilman aseita näyttäisi ja miten se toimisi. Kukaan asiantuntijoista ei oikein osannut vastata.
- Boulding tajusi, että rauhanliike pyrki edistämään rauhaa ilman että tiesi, miltä rauhanomainen maailma näyttäisi: **”He eivät tienneet, mitä tavoittelivat. Maailma olisi vain vailla aseita ja sotaa. Mutta millainen yhteiskunta silloin olisi? Millaisia sen instituutiot?”**
- Boulding ryhtyi pitämään työpajoja, joissa kuviteltiin maailmaa ilman aseita. Työpajoissa osallistujia pyydettiin matkaamaan mielessään 30 vuotta tulevaisuuteen ja kuvailemaan, millaiselta maailma ilman aseita todella näyttäisi. Yhteisen keskustelun jälkeen osallistujia pyydettiin ”muistelemaan tulevaisuutta” eli kuvaamaan, miten tällaiseen maailmaan oli päästy. Lopuksi osallistujat päättivät, mitä he aikovat tehdä juuri nyt.
- Tällä oli merkittävä vaikutus osallistujiin ja heidän ajatteluunsa. Haastaminen ja kuuntelu luovat siis pohjan tulevaisuuksien kuvittelulle, mutta yksinään ne eivät riitä muutoksen tekemiseen. Se vaatii myös konkreettisten suunnitelmien laatimista, käsien laittamista saveen, muiden ihmisten mukaan innostamista – kaikkea sitä aikaa vievää ahertamista.
- Tänä me pyrimme tekemään kaikkea mitä Elisekin – ja moni muu muutoksentehtäjä teki: haastamaan oletuksia tulevaisuudesta, kuvittelemaan parempaa huomista ja ryhtymään myös toimeen.

TUTUSTU PAREMMIN ELISE BOULDINGIN AJATTELUUN!

• Elise Bouldingin haastattelu vuodelta 2003: <https://www.beyondintractability.org/audioplay/boulding-e-3-future-studies2>;

• Boulding, E. (2002). A journey into the future: Imagining a nonviolent world. *Peace and Conflict Studies*, 9(1), 51-56;

• Boulding, E. (1976). A disarmed world: Problems in imaging the future. *J. Soc. & Soc. Welfare*, 4, 656.

TEEMOITETTU TULEVAISUUSTAAJUUS**Kysymisen tärkeydestä /Dia 12**

Mikäli vedät Tulevaisuustajuuden jostain tietystä teemasta (esim. teknologia, osaaminen tms.), niin tässä kohdassa voit vaihtaa teemaan sopivan esimerkkitarinan. Tarina kannattaa valita niin, että se jollain tapaa kertoo siitä, miten on haastettu ajattelemaan eri lailla tai pidemmälle.

7. Tarinan jälkeen johdata ryhmä tulevaisuusajatteluun virittävään tehtävään.

Kysymisen tärkeydestä / Diat 11 & 12**Puheisuus**

- Palataan vielä hetkeksi Elisen tarinan pariin. Elise uskalsi kysyä vaikean kysymyksen. Kysymys itsessään ei muuttanut maailmaa, mutta se avasi rauhanliikkeen piirissä työskenneilleiden ajatuksia siitä, mitä kaikkea tulevaisuus voisi olla – ja innosti heidät työskentelemään entistä sitoutuneemmin tämän toivottavan tulevaisuuden eteen.
- Tässä on muutamia esimerkkejä kysymyksistä, joita jonkun tai joidenkin on täytynyt pohtia
- Mitä jos kaikki voisivat saada lainaa, köyhätkin? Mikroluoton käsitteen luoja Muhamad Yunuksen on täytynyt pohtia tätä
- Mitä jos toisiaan vastaan sotineet maat muodostaisivatkin yhteisön?
Jean Monnetin, yhden EU:n perustajista on täytynyt pohtia tätä kysymystä
- Mitä jos ei olisi jätettä?
- Mitä jos kaikki maailman lapset pääsisivät kouluun?

TEEMOITETTU TULEVAISUUSTAAJUUS**Nyt kysytään / Dia 13**

Tässä kohtaa voit vaihtaa esimerkkikysymykset teemaasi sopiviksi.

8. Tehtävä. Jokainen saa keksiä yhden tai useamman “Mitä jos...” -kysymyksen, joka veisi kohti tulevaisuutta, jonka haluaisit nähdä ja joka pakottaa ajattelemaan jotakin asiaa hiukan uusiksi. Kysymys voi liittyä mihin tahansa teemaan. Mikäli olette kasvotusten, kysymykset voi kirjoittaa yhteiselle isolle paperille, fläppitaululle, liitutaulelle tms. Verkossa tässä vaiheessa käytetään yhteistyöstöalustaa.

Nyt kysytään / Dia 13

Puheosuus

- Millaisia asioita itse voisit haastaa tai ajatella toisin?
- Nyt ei ole paineita tietää vastauksia, vain vapaus kysyä!

9. Tehtävän purussa oleellista on kertoa, miksi tehtävä tehtiin. Jokaista esitettyä kysymystä ei tarvitse lähteä käsittelemään, vaan voit lukea ne läpi ja rohkaista osallistujia pitämään kiinni kysymisestä.

- Tämän harjoituksen tarkoituksena oli osoittaa, että muutoksen lähtökohtana on uskallus haastaa, kysyä “mitä jos”.

OSIO 2: Haasta olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta

Yleistä

Tässä osiossa kiteytetään mitä tulevaisuusajattelu on, keskitytään tarkastelemaan erilaisia oletuksia tulevaisuudesta ja haastamaan niitä.

Tavoitteet

Tavoitteena on huomata, että olemme usein nykyisten näkemysten vankeja, kun ajattelemme tulevaisuutta. Ajatuksemme tulevaisuudesta myös ohjaavat toimintaamme nykyhetkessä. Siksi tulevaisuusoletusten haastaminen on tärkeä taito.

Materiaalit / Alusta

PPT-esityksen diat 14–19 tai videoluento 2. Erilaisia äänimuotoisia tulevaisuusoletuksia 10 kpl kuunneltavissa osoitteessa www.tulevaisuustaaajuus.fi. Vaihtoehtoisesti voit hyödyntää myös tulevaisuuskuvia tai uutisleikkeitä.

Kesto

20 min

Miten?

1. Käsitellään aluksi mitä tulevaisuusajattelu oikeastaan on ja millaisen viitekehyksen kautta sitä voi esimerkiksi lähestyä.

Tulevaisuusajattelu / Dia 14

Puheosuus

- Äsken harjoittelimme tulevaisuusajattelua käytännössä kysymällä ”Mitä jos...” -kysymyksiä
- Jos tulevaisuusajattelun kiteyttää kolmeen asiaan, ne olisivat nämä.
- **1) Tulevaisuuksia on monia.** Tulevaisuutta siis kannattaa ajatella monikossa. Ei ole vain yhtä rataa, jota olemme kulkemassa, vaan nykyhetken teot ja päätökset vaikuttavat siihen, minkälaiseksi tulevaisuus muodostuu. Toisaalta myös se, mitä ei tehdä, vaikuttaa.
- **2) Voimme vaikuttaa tulevaisuuteen,** sillä tulevaisuus ei vain tapahdu.
- **3) Meillä on vastuu ajatella pidempää aikaväliä.** Tämä liittyy erityisesti tuleviin sukupolviin. Me emme voi keskittyä vain nykyhetkeen, vaan meillä on myös velvollisuus toimia sen puolesta, että tulevaisuus on parempi, ei huonompi kuin nyt.

Tulevaisuustötterö / Dia 15

Puheosuus

- Tulevaisuutta voi ajatella tötterönä, jossa nykyhetkestä avautuu erilaisia tulevaisuuksia.
- Tulevaisuuksia on siis useita ja joitain niistä pidämme todennäköisinä, joitain uskottavina ja joitain mahdollisina.
- Kiinnostavaa on se, mitä pidämme toivottavina tulevaisuuksina – minne oikeastaan haluamme mennä. Tämän takia tehdään esimerkiksi skenaarioita, joiden avulla pyritään tekemään näkyväksi ja hallittavaksi tulevaisuuteen liittyvää epävarmuutta.
- Villit kortit ovat yllättäviä tapahtumia, joita täytyy yrittää huomioida, mutta joiden ennakoiminen voi olla todella vaikeaa.

**KIINNOSTAAKO
DYSTOPIABUUMI?**

• Wired-lehden artikkeli
The Real Reason
Dystopian Fiction Is
Roaring Back (2017) _

• Synkistyvät
tulevaisuudenkuvat
kirjallisuudessa
-tutkimusprojekti:
[https://projects.tuni.fi/
dystopiaprojekti/](https://projects.tuni.fi/dystopiaprojekti/)

Tulevaisuustötterö on usein liian kapea / Dia 16**Puheisuus**

- Perinteinen tulevaisuustötteröajattelu ei kuitenkaan ole paras tähän hetkeen, jota leimaa monimutkaisuus ja epämääräisyys.
- Tulevaisuustötterömmä – eli tapamme ajatella tulevaisuutta – on liian kapea eli pidämme uskottavana ja todennäköisenä aivan liian pientä joukkoa erilaisia mahdollisuuksia.
- Siksi yllätymme, kun tapahtuukin jotain odottamatonta (Brexit, korona...).
- Siksi nyt on tarpeen laajentaa ajatuksiamme tulevaisuudesta ja ajatella mahdollittomia tai uskomattomia tulevaisuuksia. Kannattaa siis haastaa oletuksia ja avartaa omaa ajatteluaan tulevaisuudesta.
- On myös tärkeää pohtia, mikä oikeastaan on toivottavaa tulevaisuudessa. Uhkakuvista ei ole tällä hetkellä pulaa, mutta innostavista ja toiveikkaista tulevaisuuskuvista on.
- Tutkimuksessa ja journalismissa on puhuttu dystopiabuumista.

2. Seuraavassa vaiheessa perehdytään haastamiseen ensimmäisessä pienryhmätehtävässä. Keskustelun pohjaksi tarkoitetut 1-2 min mittaiset äänitarinat ovat kuunneltavissa Sitran verkkosivuilla. Mikäli olette kasvotusten, jokainen ryhmä voi kuunnella yhden äänitarinan yhdessä puhelimella. Mikäli olette verkossa, voit lähettää kullekin ryhmälle linkin chatiin äänitarinasta, jonka he ensin kuuntelevat itsenäisesti ennen keskustelua pienryhmässä. Tehtävän ideana on keskustella pienryhmissä, ja ryhmät voivat halutessaan tehdä myös muistiinpanoja.

Haasta / Dia 17**Puheisuus**

- Työpajan ensimmäisessä ryhmätyössä pääsemme haastamaan.
- Ajatuksemme tulevaisuudesta ohjaavat toimintaamme nykyhetkessä.
- Ilman vanhojen näkemysten ja oletusten haastamista saatamme päätyä tulevaisuuteen, joka ei vastaa omia arvojamme.

Tulevaisuusolelut / Dia 18**Puheisuus**

- Tulevaisuudesta tehtävien oletusten voima piilee siinä, miten ne vaikuttavat ajatuksiimme ja sitä kautta toimintaamme nykyhetkessä.
- Kuva on ranskalaisen taiteilijan näkemys vuodelta 1901 siitä, miltä koululuokassa näyttää vuonna 2000.
- Luokassa näyttää olevan vain poikaoppilaita. Oppilailla on päässään jonkinlaiset kuulokkeet, yksi oppilaista pyörittää tiedon myllyä, josta opettajan sinne kaatamat kirjat jotenkin siirtyvät oppilaiden päähän. Kuva on melko teknologiapainotteinen niin kuin tulevaisuuskuvat ja -oletukset usein ovat.
- On myös mielenkiintoisia katsoa minkä on oletettu pysyvän samana: oppilaat istuvat esimerkiksi riveissä ja opettaja korokkeella. Vaikka luokkahuone ei ihan tältä näytäkään tänä päivänä, tämän tyyppiset näkemykset ovat vaikuttaneet koulun kehittämiseen.

**TULEVAISUUS-
OLETUKSET JA
-KUVAT**

Aiheeseen voi perehtyä tarkemmin esimerkiksi näiden artikkeleiden avulla:

- Dator, J (2009):
Alternative Futures
at the Manoa School,
Journal of Futures
Studies, November
2009, 14(2): 1 – 18;
- Boschetti, F & Price,
J. & Walker, I(2016):
Myths of the future and
scenario archetypes
Technological
Forecasting and Social
Change Volume 111,
October 2016, 76-85.

3. Tehtävä. Kuunnella yksi äänitarina ja keskustella pienryhmissä 10 min ajan:

- 1) Tunnistatko tämänkaltaisen oletuksen tulevaisuudesta? Ajatteletko itse näin?
- 2) Haastakaa: millaisiin oletuksiin se perustuu?

Kannattaa ohjeistaa osallistujia keskittymään juuri tarinan tuttuuteen ja sen tausta-oletusten tunnistamiseen ja haastamiseen, ei esimerkiksi keskusteluun tarinan todennäköisyydestä.

Haasta oletuksia tulevaisuudesta / Dia 19**Puheisuus**

- Pääsette seuraavaksi ryhmänne kanssa pureutumaan johonkin tulevaisuusoletukseen hieman tarkemmin ja haastamaan sitä. Oletukset perustuvat yleisiin, stereotyyppisiin näkemyksiin mahdollisista tulevaisuuksista.
- Mitä sitten kannattaa haastaa? Meillä on oletuksia tulevaisuuksista, joista on hyvä olla tietoinen ja jotka vaikuttavat toimintaamme.

4. Pienryhmäkeskustelut kannattaa purkaa niin, että harjoitus pyritään sitomaan omaan ajatteluun, koska tavoitteena on myös tunnistaa omia tulevaisuusoletuksia ja niiden vaikutus omaan ajatteluun. Pyydä osallistujia kertomaan, millaisia omia tulevaisuusole-
tuksia harjoitus toi mieleen. Verkossa ajatuksia voi pyytää chattiin. Muistuta osallistujia mainitsemaan mitä tulevaisuusoletusta he ryhmässään käsittelivät, jotta toisetkin pystyvät hahmottamaan mihin kommentit liittyvät.

- Nyt pääsitte ryhmässä haastamaan vain yhtä tulevaisuusoletusta. Kaikkia muitakin tulevaisuuteen liittyviä oletuksia tai väitteitä kannattaa haastaa.
- Jos sidotaan äskeinen omaan ajatteluun: millaisia oletuksia itse teet tulevaisuuksista?
- Kysymys ryhmälle chattiin: millaisia omia oletuksia harjoitus toi mieleen?

OSIO 3: Kuvittele toivottava tulevaisuus

Yleistä

Tässä osiossa käännetään katse tulevaan ja kuvitellaan toivottavia tulevaisuuksia. On vaikea toteuttaa sellaista tulevaisuutta, jota emme edes pysty kuvittelemaan.

Tavoitteet

Tavoitteena on kuvitella erilaisia tulevaisuuksia ja keskustella niistä muiden kanssa.

Materiaalit / Alusta

PPT-esityksen diat 20-26 tai videoluento 3. Kasvotusten pidettävään työpajaan visio-työpohjat ja kyniä, verkossa valmis pohja, johon vision voi kirjoittaa.

Kesto

50 minuuttia

Miten

1. Aluksi taustoitetaan, miksi kuvittelu on tärkeää ja mistä siinä on kyse. Alustuksen tarkoituksena on myös rohkaista ja johdattaa osallistujia suhtautumaan kuvitteluun uteliaasti.

Kuvittelu / Dia 20

Puheisuus

- Nyt siirrymme työpajan toiseen osioon eli kuvitteluun.
- Oletusten haastamisella raivattiin tilaa kuvittelulle.
- Ilman toivottavien tulevaisuuksien kuvittelua meidän on vaikeaa sitoutua haluttuun muutokseen ja tehdä tekoja, jotka auttavat meitä pääsemään haluttuun lopputulokseen.
- Aina kun maailmaa on muutettu, on täytynyt myös kuvitella, miltä parempi liikennejärjestelmä, koulutus tai vähemmän aseita sisältävä maailma oikein näyttäisi.
- **Yuval Noah Harari** kirjoittaa tunnetussa kirjassaan *Homo Sapiens*: ”Sikäli kun tiedämme, vain me sapiensit pystymme puhumaan asioista, joita emme ole koskaan nähneet, koskettaneet tai haistaneet.”
- Kuvittelu on ihmisten supervoima, joka erottaa meidät muista eläimistä.
- Samat alueet aivoissamme aktivoituvat silloin kun muistamme menneisyyttä tai kuvittelemme tulevaisuutta. Tulevaisuuden kuvittelu liittyy siis kykyymme muistaa.
- Tutkijat saivat ensimmäisiä viitteitä tästä hoitaessaan muistinmenetyksestä kärsiviä potilaita. Kun potilas oli menettänyt kyvyn muistaa mennyttä, vaikutti siltä, että hän oli menettänyt samalla myös kykynsä kuvitella tulevaa.

Extratietoa, jota voit halutessasi hyödyntää:

- Tutkijat yrittävät edelleen selvittää, miten eri aivojen alueet liittyvät muistamis- ja kuvitteluprosesseihin, mutta suurilta osin kysymys on ikään kuin kohtausten ja maiseman rakentamisesta mielessä. Jokainen voi muistaa faktoja, mutta usein kun tietoisesti muistelee, muistaa jonkin kohtauksen tai näkymän menneestä. Ihmisellä on esimerkiksi kyky muistaa ääniä, hajuja ja tuntea tilanteessa koettuja tunteita uudelleen.
- Samaan tapaan, kun kuvittelemme tulevaa, pyrimme eläytymään johonkin mitä voisi olla. Parhaimmillaan kuvittelun avulla pääsemme luomaan mielessämme kuvan, joka voi olla yhtä tarkka kuin muisto.

MUISTAMISEN JA KUVITTELUN YHTEYDESTÄ

Katso lisää
esimeriksi: Schacter,
Daniel L., Donna Rose
Addis, Demis
Hassabis, Victoria C.
Martin,
R. Nathan Spreng,
and Karl K. Szpunar.
2012. ”The Future
of Memory:
Remembering,
Imagining, and the
Brain.” *Neuron* 76 (4)
(November):
677-694.

2. Tehtävä. Koska kuvittelu liittyy paljon kykyymme muistaa, seuraavan harjoituksen ideana on aktivoida osallistujia tulevaisuusajatteluun muistamisen kautta. Tarkoituksena on myös hahmottaa pitkää aikaväliä ja ymmärtää mistä tähän hetkeen on tultu. Mikäli olette kasvotusten, harjoituksen voi tehdä valkotalun ja fläpin äärellä niin, että piirret aikajanan (esim. 1920 – nykyvuosi). Verkossa vastaavan aikajanan voi piirtää yhteiskäyttöalustalle. Tehtävä kannattaa jakaa kahteen osaan. Pyydä osallistujia ensin miettimään, millaiset asiat ovat vaikuttaneet siihen millainen nykyhetki on ja laittamaan huomionsa lapuilla aikajanalalle. Tämän jälkeen pyydä osallistujia miettimään, mitkä tämän hetken asiat vaikuttavat tulevaisuuteen. Tätä varten janan loppuun kannattaa jättää tilaa lapuille.

Muistelu / Dia 21

Puheosuus

- Katsotaan hetki menneisyyteen: mitä kaikkea 1900- ja 2000-luvulla on tapahtunut, joka on vaikuttanut siihen, millainen maailma on tänä vuonna? Harjoituksen tarkoituksena on toisaalta herätellä aivojemme aktivoitumaan myös tulevaisuusajatteluun, mutta myös auttaa hahmottamaan pitkää aikaväliä.

Aikajana / Dia 22

Puheosuus

- Katse menneisyyteen: **Millaiset asiat ovat vaikuttaneet siihen, minkälainen nykyhetki on?**
- Katse tulevaisuuteen: **Mitkä tämän hetken asiat vaikuttavat tulevaisuuteen?**

3. Koska kaikki ovat työskennelleet saman janan äärellä, ryhmän erillistä purkukeskustelua ei tässä välttämättä tarvita. Voit lukea osan janalle merkityistä asioista. Olennaista on painottaa, mitä harjoitus auttaa meitä huomaamaan.

- Äskeinen harjoitus teki näkyväksi, miten maailma on muuttunut ennenkin.
- Ideana oli avartaa ajatteluamme siitä, mitä kaikkea yllättävää ja uskomatonta menneisyydessä on tapahtunut, joka on vaikuttanut siihen, millainen yhteiskunta nyt on.
- Merkitsemällä janalle tällä hetkellä tunnistamiemme asioita, saamme osviittaa siitä, minkälaiset asiat tai ilmiöt vaikuttavat tulevaisuuteen.
- Nyt tunnistamiemme asioiden lisäksi on iso joukko niitä mahdottomia ja uskomattomia juttuja, joita emme pysty ennakoimaan tai tunnistamaan tässä hetkessä.

4. Tehtävä. Aikajanaharjoituksen jälkeen käännetään katse tulevaan. Tehtävänä on itsenäisesti kuvitella toivottava tulevaisuus ja aikaa tähän on seitsemän minuuttia. Pyri rauhoittamaan tilanne ja auta osallistujia keskittymään omaan itseensä esimerkiksi pyöryttämällä olkapäitä ja sulkemalla silmät hetkeksi. Voit myös laittaa musiikkia soimaan. Mikäli olette kasvotusten, osallistujat kirjoittavat paperille, verkossa tyyli on vapaa. Ohjeista kirjoittamaan visiot toivottavasta tulevaisuudesta muotoon ”Haluan vahvistaa **mitä**, jotta vuonna 2050 **mikä on eri tavalla / mitä on tapahtunut / millainen maailma on**”. Kiinnitä erityistä huomiota osallistujien rohkaisuun ja kannustukseen, sillä monelle tulevaisuuden tietoinen kuvittelu ei ole ennestään tuttua. Voit myös korostaa, ettei ajatuksia tulla jakamaan koko ryhmän kesken, vaan vain pienryhmässä.

**ESIMERKKI-
VISION
REALISMI?**

Visio on ihan realistinen, sillä nykylaskelmien mukaan suomalaisten hiilijalanjäljen pitäisi pienentyä vähintään 80 %, mikäli tavoitteena on hillitä ilmaston lämpenemisen enintään 1,5 asteen Pariisin ilmastopimuksen mukaisesti. Tutustu tarkemmin Sitran artikkeliin Millaisia ovat 1,5 asteen elämäntavat? Ja miten niihin päästään? (2019).

Tulevaisuuden kuvittelu / Diat 23, 24 & 25**Puheisuus**

- Seuraavassa harjoituksessa matkaamme tulevaisuuteen ja kuvittelemme toivottavia tulevaisuuksia.
- Joskus lyhytkin harjoitus voi viedä omaa ajattelua eteenpäin ja erityisen havahduttavaa on, kun saa nähdä toistenkin aatoksia.
- Kuvittelun avulla tavoitteena on vahvistaa mahdollisuuslähtöistä ajattelua.
- Pitäen nyt mielessä edellisissä harjoituksissa harjoitellut kaksi asiaa: oletusten haastaminen ja pitkän aikavälin ajattelun menneestä nykyisyyteen – millainen voisi olla toivottava tulevaisuus ja mitä haluat vahvistaa, jotta sitä kohti päättäisiin? Valitse ensin teema, jota käsittelet visiossasi.
- Kirjoittakaa visionne tulevaisuudesta muotoon ”Haluan vahvistaa **mitä**, jotta vuonna 2050 **mikä on eri tavalla / mitä on tapahtunut / millainen maailma on**”.
- Vaikka kuvittelu on ihmisen supervoima, niin se on meille vaikeaa. Rationaaliseen ajatteluun harjaantuneina meille voi olla vaikea heittäytyä kuvittelun maailmaan. Nyt antakaa kuitenkin mennä!
- Kuvitellaan ajallisesti vuotta 2050. Pyrkikää konkreettisuuteen, sillä se auttaa työpajan jatkovaiheissa. Tarkemmat ohjeet löytyvät dialta.

5. Yksilöharjoituksen jälkeen on yleensä sopiva hetki pitää noin 10-15 minuutin tauko. Verkkotyöpajassa kannusta osallistujia nousemaan koneen äärestä ja jalottelemaan.

6. Tehtävä. Seuraavassa vaiheessa jatketaan työskentelyä pienryhmissä. Ohjeista pienryhmiä ensin jakamaan ajatuksensa toivottavista tulevaisuuksista ja sen jälkeen äänestämään (esim. niin, että jokaisella on kolme ääntä, jotka he voivat käyttää haluamallaan tavalla) visio, jota he haluavat työstää eteenpäin. Tavoitteena on, että pienryhmät kiteyttävät mahdollisimman konkreettisen vision, jonka parissa he työskentelevät työpajan loppuun. Aikaa tehtävälle on 20 minuuttia.

Yhteinen suunta / Dia 26**Puheisuus**

- Nyt siirrymme vaiheeseen, jossa teidän pitäisi löytää ryhmissä yhteinen suunta, jonka parissa jatkatte tämän työpajan loppuun.
- Yhteisen vision kiteyttäminen ei ole helppo tehtävä, joten suhtautukaa tähän harjoituksena.
- Kun olette jakaneet visioitanne tulevasta, äänestäkää. Kun olette tehneet valinnan, pyrkikää muokkaamaan siitä mahdollisimman konkreettinen visio: ”Vuonna 2050 kuka/mikä/missä + verbi + mitä”.
- Välttäkää sellaista kompromissivisiota, johon yhdistätte kaikkien toiveet.
- Tässä on yksi esimerkki visiosta, joka liittyy tavallisten ihmisten hiilijalanjäljen pienentämiseen: ”Vuonna 2050 jokaisen suomalaisen hiilijalanjälki on 80 % pienempi kuin nyt”.

OSIO 4: Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen

Yleistä

Tässä osiossa kytketään tulevaisuusajattelu tekemiseen.

Tavoitteet

Tavoitteena on tunnistaa, että tulevaisuuteen vaikuttaminen tapahtuu nyt, tässä hetkessä.

Tavoitteena on ideoida tekoja, jotka veisivät kohti toivottavaa tulevaisuutta.

Materiaalit / Alusta

PPT-esityksen diat 27-38 tai videoluennot 4 ja 5. Kasvotusten toimi-osion työpohjat, kyniä ja post-it-lappuja, verkossa yhteiskäyttöalusta ja siellä pohja yhteisten tehtävien tekemiselle.

Kesto

1h 20 min

Miten

1. Työpajan viimeisessä osiossa on aika auttaa osallistujia tuomaan tulevaisuusajattelu käytännön tasolle ja siirtyä tulevaisuuteen vaikuttamiseen. Johdattele osallistujat aiheen äärelle kertomalla tarina yhdestä tavasta vaikuttaa (halutessasi voit myös kertoa jonkin toisen tarinan, joka sopii paremmin ryhmäsi kontekstiin).

Toimi / Dia 27

Puheosuus

- Työpajan neljännessä ja viimeisessä osuudessa pureudumme keinoihin: miten minä ja organisaationi voi olla muutoksentehtäjä?
- Kuka tahansa voi olla muutoksentehtäjä. Mutta muutoksen tekeminen edellyttää tulevaisuusajattelua: kykyä hahmotella mielikuvaa toivotusta tulevaisuudesta ja keinoista sen saavuttamiseksi.

Tarina meemistä, joka vaikutti ajattelumalleihin / Dia 28

Puheosuus

- Kerron alkuun tarinan eräästä keinosta vaikuttaa.
- Ei yksi twiitti muuta maailmaa, mutta onnistuneella somevaikuttamisella voi saada paljon aikaan.
- Kansainvälisen politiikan tutkijan **Saara Särmä** kyllästyi katselemaan miespaneeleita. Hän rupesi keräämään tumblr-sivustolleen kuvia paneelikeskusteluista, joissa oli keskustelemassa pelkkiä miehiä. Aineistoa kertyi nopeasti ja paljon.
- Jossain vaiheessa Särmä keksi, että vastaavien tapauksien näkyväksi tekeminen voisi toimia huumorin kautta. Syntyi "All Male Panel" -meemi, jossa maskuliinisuuden ruumiillistuma näyttelijä David Hasselhoff näyttää peukkua järjestäjille, jotka ovat saaneet aikaan miespaneelin.
- Särmä ei suinkaan ollut ensimmäinen, joka oli kiinnittänyt aiheeseen huomiota, mutta vasta hänen meeminsä myötä ilmiöstä kasvoi kansainvälistä mainetta niittänyt viraali-ilmiö, josta tekivät juttuja useat kansainväliset mediat.
- Meemissä on huumoria, uutuusarvoa, yksinkertaisuutta ja tarttumapintaa monien arkipäiväisiin kokemuksiin. Sen voi omaksua ja jakaa eteenpäin hetkessä. Siihen kytkeytyy

**TRANSFOR-
MAATION KEHÄT**

Kolmijako perustuu yhteiskunnallisen transformaation kehiin Laininen (2018) O'Brien & Sygna (2013), Sharma (2007). Jos haluat lukea aiheesta lisää, voit tutustua esimerkiksi Sitran Sivistys+ -projektin julkaisuun Aukkoja sivistyskäsityksessä (2019).

myös varsin yksinkertainen toimintakehotus: miespaneeli harvoin on pakon sanelema vaihtoehto, vaan tiedostamaton helppo valinta.

- Särmän tumblr-sivustolla miespaneeleita on onniteltu jo yli 2000 kertaa, sosiaalisessa mediassa päivittäin.

2. Viimeisessä pienryhmätehtävässä ideoidaan tekoja ryhmän valitseman vision toteuttamiseksi. Tehtävänantoa ennen käsitellään sitä, miten muutoksentelemistä voi lähestyä esimerkiksi seuraavan kolmijaon kautta: 1) käyttäytyminen, 2) rakenteet ja 3) ajattelumallit. Kun kerrot esimerkkejä kuhunkin kohtaan, osallistujien on helpompi hahmottaa kolmijaon idea. Mikäli olet valinnut työpajaan jonkun teeman, kerro siihen liittyviä esimerkkejä.

Muutoksentelemisen eri tasot / Diat 29 & 30**Puheisuus**

- Muutosta kirittäviä tekoja kannattaa tarkastella eri näkökulmista. Tänäpä me keskitymme miettimään tulevaisuuteen vaikuttamista kolmen eri kysymyksen kautta.
- Kun mietimme polkua kohti valitsemaamme visiota, voimme kysyä

1) Miten käyttäytymisemme tai toimintamme tulisi muuttua? Voisiko jokin uusi palvelu, teknologia tai keksintö vaikuttaa toivotulla tavalla ihmisten käyttäytymisen? Esimerkiksi erilaiset kasviproteiinivalmisteet voivat helpottaa joidenkin ihmisten siirtymistä kasvispainotteisempaan ruokavalioon. Helsingin Sanomien sukupuolilaskuri taas on esimerkki teknologisesti palvelusta, joka mahdollistaa sen selvittämisen, miten tasapuolisesti journalismissa kuuluu naisten ja miesten ääni.

2) Mitä rakenteissa pitäisi muuttua? Yhteiskunta voi ohjata käyttäytymistä ja toimintaa mm. lailla ja sääöksillä. Millainen on esimerkiksi verotus, tukeeko se fossiilisten polttoaineiden käyttöä vai kannustaako se puhtaan energian investointeihin? Tai All male panel -teemaa jatkaen: millä tavalla sukupuolikiintiöt vaikuttavat sukupuolten tasa-arvoon?

3) Miten ajattelumme ja uskomustemme pitäisi muuttua? Merkittävin ja samalla hitain muutos tapahtuu arvojen, ihanteiden, maailmankuvien ja ajattelumallien tasolla. Millainen on esimerkiksi suhteemme luontoon, nähdäänkö sille arvo itsessään vai onko se ihmisten resurssi? Entä mitä ajattelemme esim. sukupuolten tasa-arvosta? Tässä kohtaa hyvänä esimerkkinä ajattelumalleihin vaikuttamisesta on myös äsken kuultu All male panel. Millainen teko vaikuttaa ihmisten ajatusmalleihin?

3. Tehtävä. Seuraavaksi osallistujien tulisi tehdä kaksivaiheinen tehtävä. Ensin ideoidaan edellä esiteltyä kolmijakoa hyödyntäen, mitä nyt pitäisi tehdä, jotta ryhmän valitsema visio toteutuisi. Ryhmän tulisi ideoida tekoja nimenomaan siitä näkökulmasta, mikä olisi mahdollista heille tai heidän organisaatiolleen tai yhteisölleen. Osallistujia kannattaa rohkaista ideointimoodiin muistuttamalla, että nyt ei tarvitse päättää vielä toteutussuunnitelmaa. Tehtävän toisessa vaiheessa pienryhmän tulisi konkretisoida visionsa Tulevaisuuden Sanomien lehtiotsikoksi: millainen uutinen olisi merkki siitä, että visio on toteutunut? Kaksivaiheiselle tehtävälle on aikaa yhteensä 25 minuuttia. Vetäjänä sinun kannattaa vierailla pienryhmissä, jotta näet eteneekö työskentely ja pysyvätkö ryhmät aikataulussa.

Mitä nyt pitäisi tehdä, jotta visionne voisi toteutua? / Dia 31**Puheosuus**

Miten käytännössä? 15 min

- Hyppäätte muutoksentehtävien saappaisiin.
- Ideoikaa **3 tekoa, jotka veisivät kohti vision toteutumista** ja kirjatkaa ne Miroon
 - Teko, joka vaikuttaa ajattelumalleihin?
 - Teko, joka vaikuttaa rakenteisiin (esim. verot, lait)?
 - Teko, joka vaikuttaa käyttäytymisemme tai toimintamme?
- Ideoikaa tekoja oman ryhmänne näkökulmasta: mitä te voisitte tehdä?
- Tehtävä on haastava, joten tässä vaiheessa heittäytykää ideoimaan, toteutussuunnitelmaa ei tarvitse vielä miettiä.

Miltä matka kohti valitsemaanne visiota näyttäisi ja kuulostaisi?

Miten käytännössä? 10 min

- Työskentelette Tulevaisuuden Sanomien ajankohtaistoimituksessa ja tehtävänänne on luoda etusivu vuodelta 2048.
- Kirjoittakaa sellainen pääuutinen, joka kuvaisi maailmaa matkalla kohti luomaanne visiota. Jos haluatte, voitte kirjata myös pienempiä uutisia.

4. Ohjeista pienryhmiä esittelemään visio, teot ja mitä uutisissa on vuonna 2048. Painota esitysten napakkuutta (esimerkiksi kolmen minuutin ohje auttaa pitämään esitykset lyhyinä). Mikäli pienryhmiä on vain muutama, ehdit pyytää kaikilta esityksen, mutta jos ryhmiä on enemmän kuin neljä, valitse vain pari vapaaehtoista ryhmää kertomaan työnsä tulokset. Verkossa sinun kannattaa esittelyjen aikana jakaa ruudulta yhteiskäyttöalustan näkymä kaikkien nähtäville. Kiitä esittelyistä ja rohkaise kaikkia tutustumaan toistensa töihin. Muistuta, että tulevaisuus ei tapahdu lineaarisesti tai tyhjiössä. Pienryhmissä luodut polut ovat osoitus erilaisista tulevaisuuksista, jotka kaikki vaikuttavat toisiinsa.

5. Lopuksi kertaa, mitä työpajan aikana on tehty ja miksi. Kertauksen tavoitteena on yhdistää työpajan aikana käsitelty teoria ja tarinat tehtäviin ja antaa valmiuksia tehdä tämänäyttypisiä harjoituksia jatkossakin.

Kertaus / Dia 32**Puheosuus**

Lyhyt kertaus siitä, mitä tämän työpajan aikana olemme tehneet **ja miksi**

- Tulevaisuuteen vaikuttamista voidaan tarkastella kolmen toistuvan vaiheen kautta:

1) Haastoimme oletuksia tulevaisuudesta (Mitä jos -kysymykset ja kuunnelmat)

- Olemme usein nykyisten näkemysten vankeja, kun ajattelemme tulevaisuutta – siksi haastaminen.
- Tässä kohtaa voitte myös reflektoida sitä, vaikuttiko ryhmänne käsittelemä tulevaisuusoletus ajatteluunne työpajan aikana?

2) Kuvittelimme toivottavia tulevaisuuksia (Aikajana ja visiot paremmasta tulevaisuudesta)

- Toivottavia tulevaisuuksia on olemassa, maailmaa on muutettu ennenkin, ja se vaatii kuvittelua – siksi kuvittelu.

3) Ideoimme tekoja vaikuttaa tulevaisuuteen (Teot visioon pääsemiseksi ja muutoksen konkretisoiminen sanomalehden etusivuksi)

- Työpajan aikana läpikäydyn prosessin tarkoitus oli saada teidät kytkemään tulevaisuusajattelunne käytäntöön. Tunnistamaan, että tulevaisuuteen vaikuttaminen tapahtuu nyt, tässä hetkessä.

6. Nelikenttä on kehikko, jonka avulla työpajassa tehtyä voi hahmottaa ja osallistujat voivat myös pohtia, minne itsensä nyt asemoisivat. Tarkoitus on saada aikaan oivallus siitä, miten osallistujien suhtautuminen tulevaisuustajatteluun ja omaan toimijuuteen on työpajan aikana ehkä muuttunut – vai onko muuttunut. Tämä vaihe johdattaa kohti viimeistä tehtävää, jossa reflektoidaan työpajan myötä syntyneitä ajatuksia.

Nelikenttä / Dia 33**Puheosuus**

- Työpajassa opittua voi hahmottaa myös tällaisen nelikentän kautta.
- Sillä, miten suhtaudumme tulevaisuuteen ja miten koemme oman toimijuutemme, on merkittävä vaikutus siihen, päättämekö lopulta aktiivisesti vaikuttaa tulevaisuuteen.
- Mm. ihmisen sosioekonominen asema voi vaikuttaa siihen, miten tulevaisuuden ja oman toimijuutensa näkee (+ kulttuuri, uskonto, politiikka, persoona ja temperamentti jne.).
- Perustuu hollantilaisen sosiologin ja futuristin **Fred Polakin** ajatuksiin. Motivaatio olla muutoksentehtäjä voi lähteä joko siitä, että kokee maailman menevän huonompaan suuntaan (ongelmat) tai siitä, että näkee tulevaisuuden parempana (mahdollisuudet). Molemmat ovat ok, ja siksi olennainen kysymys on se, kokeeko itsellään olevan mahdollisuuksia vaikuttaa.
- (Aiemmin mainittu Elise Boulding käänsi Polakin kirjan hollanninkielisen alkuteoksen englanniksi. Polakin kirja antoi kipinän Bouldingille ryhtyä vetämään rauhanliikkeessä työpajoja, joissa kuviteltiin aseetonta tulevaisuutta.)

Tulevaisuuteen vaikuttaminen / Dia 34**Puheosuus**

Tämän työpajan ideana on ollut vahvistaa teidän osallistujien valmiuksia vaikuttaa tulevaisuuteen

- Jokainen voi löytää oman tapansa vaikuttaa. Kaikkien ei tarvitse olla aktivisteja sanan perinteisessä merkityksessä.

Japanilainen sananlasku / Dia 35

7. Tehtävä. Työpaja kannattaa päättää osallistujien reflektioon. Anna ryhmälle muutama minuutti aikaa rauhassa miettiä, minkä ajatuksen he vievät tänään mukanaan. Vaihtoehtoisesti reflektion voi kohdistaa myös osallistujien toimijuuteen, jolloin loppukysymys voi olla ”Minkä teon teen seuraavaksi?”. Kasvotusten osallistujat voivat kirjoittaa ajatuksensa post-it-lapulle ja viedä seinälle ja verkkotyöpajassa voit pyytää osallistujia kirjoittamaan ajatuksensa chattiin. Voit lukea ajatukset ääneen, mutta vältä arvottamista niitä. Loppurefleksion jälkeen voit vielä vinkata jatkomateriaaleista niistä kiinnostuneille ja lopuksi tietysti kiittää lämpimästi osallistujia yhteisestä Tulevaisuustajuudesta.

“POLAK-PELI”

Fred Polakin ajatteluun voi tutustua teoksessa Polak, F. (1973): The Image of the Future. Polak Gameksi kutsuttu nelikentän ovat kehittäneet Stuart Candy ja Peter Hayward. Siitä lisää voi lukea artikkelista Candy, S. & Hayward, P. (2017): The Polak Game, or: Where do you stand? December 2017, Journal of Futures Studies 22(2):5-14.

Purku: Minkä ajatuksen vien tänään mukani? / Dia 36**Puheisuus**

- Tänään saitte keskustella ja työskennellä yhdessä paljon. Se toivottavasti synnytti uusia ajatuksia ja oivalluksia.
- Minkä ajatuksen viet tänään mukasi? Se voi olla yksi sana, lause, puolikas ajatus, pyyntö itsellesi tai muille – mitä vain.
- Käytä muutama minuutti ja kirjoita ajatuksesi chattiin tai post it -lapulle ja vie se seinälle.

Lisää työkaluja innostuneille / Dia 37**Puheisuus**

- Jos haluat jatkaa työtä tulevaisuuteen vaikuttamisen parissa, katso Tulevaisuuden tekijän työkalupakin muut helposti käyttöönotettavat menetelmät.
- Tulevaisuus tarvitsee tekijänsä! Kiitos, että olet mukana.

Palaute. Voit halutessasi kerätä palautetta työpajasta joko suullisesti tai lomakkeella.

Kiitokset ja lopetus / Dia 38

Lopuksi: mitä Tulevaisuustaajuuden jälkeen?

Onneksi olkoon osallistujesi virittämisestä tulevaisuustaajuudelle! Toivottavasti kokemus oli onnistunut ja inspiroiva. Jos kaikki ei mennyt niin kuin Strömsössä, älä huoli, se kuuluu työpajoihin. Vaikka kuinka suunnittelisi ja valmistautuisi, aina tulee yllätyksiä. Tärkeintä on, että ryhmänne kokoontui yhteen ja pohditte tietoisesti toisenlaisia tulevaisuuksia ja niiden todeksi tekemistä. Vetäjänä voit kannustaa jakamaan ryhmien visioita ja tekoja sosiaalisessa mediassa aiheutuneella #tulevaisuustaajuus.

Tulevaisuustaajuus on hyvä alkusysäys tulevaisuustyölle. Jos haluat jatkaa työtä tulevaisuuteen vaikuttamisen parissa, kannattaa tutustua Sitran verkkosivuilta löytyvään Tulevaisuuden tekijän työkalupakkiin. Sieltä löydät lisää helposti käyttöönotettavia menetelmiä.

Kaipaatko lisää? Muun muassa nämä ovat inspiroineet meitä:

- Tulevaisuudentutkimuksen oppimateriaali: <https://tulevaisuus.fi/>
- Tulevaisuuspäivän materiaalit: <https://tulevaisuuspaiwa.fi/materiaalit/>
- Signaaleista tulevaisuustarinoin: <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522166524.pdf>
- Thing from the Future (Situations Lab): <http://situationlab.org/project/the-thing-from-the-future/>
- New Methaphors (Imaginaires Lab): <https://newmetaphors.com/>
- Transition Design, esim: <https://transitiondesignseminarcmu.net/>
- Coursera: IFTF kurssi: <https://www.coursera.org/specializations/futures-thinking> (maksullinen)
- Become a futurist -kurssi: <https://www.metafutureschool.org/p/become-a-futurist> (maksullinen)
- Development, Impact & You -toolkit: <https://diytoolkit.org/>
- How to make a difference -kirja: <https://www.adlibris.com/fi/kirja/how-to-make-a-difference-9781788401463>

Materiaaleja lapsille ja koululaisille

- Tulevaisuuskoulu (lapset ja koululaiset) www.tulevaisuuskoulu.fi
- Teach the Future (lapset ja koululaiset) <https://www.teachthefuture.org/>
- Tulevaisuuspohdintoja alakoululaisille: <https://www.kultus.fi/fi/oppimateriaali/2019/taiteitten-tulevaisuuksiin-tulevaisuuskasvatuksen-menetelmia-alakoululaisille>
- Tulevaisuusohjaus: <https://tulevaisuusohjaus.fi/>

Haluatko oppia fasilitoinnista lisää? Muutama lukuvinkki, ole hyvä!

- Piritta Kantojärvi: Fasilitointi luo uutta. 2012, Alma Talent
- Pepe Nummi: Fasilitaattorin käsikirja. 2007, Edita
- Mirjami Sipponen-Damonte: Varmuutta fasilitointiin. 2020, Alma Talent
- Priya Parker: The Art of Hosting: How we meet and why it matters? 2018, Riverhead Books
- Suomalaiset kehitysjärjestöt Fingon fasilitaattorin työkirja: https://www.fingo.fi/sites/default/tiedostot/julkaisut/Fasilitaattorin_tyokirja.pdf

**TULEVAISUUS-
TAAJUUS**

KÄÄKKÖ

Ota mukava asento,
ajattamatta herken
kuluttua

STRITA

**Mitä sinulle
tulee mieleen
tulevaisuudesta?**

Mistä puhutaan, kun puhutaan tulevaisuudesta?

Tiesinkö täälläkin vuoteen 2020, me ollaan silloin kohtamassa uusia!

3,5%

SITRA

Päivän työtavat

Miro

Työskentelytapoja yksilö- ja pienryhmissä

Zoom

Yhteinen keskustelu ja pienryhmistä keskustelu breakout-ryhmissä

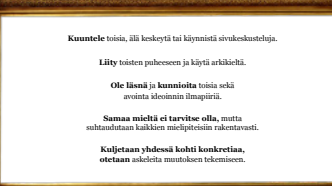
Pienryhmät

Ryhmä 1:
Ikuunatti

Ryhmä 2:
Kaiat

Jne.

Yhteensä X ryhmää

Kunnele toisia, älä keskeytä tai käynnistä sivokeskusteluja.

Liity toisten puheeseen ja käytä arkikieltä.

Ole läsnä ja kunnioita toisia sekä avoimia ilmiöitä ilmiöinä.

Samaa mieltä ei tarvitse olla, mutta mieltänsaahan kaikkien mieltänsä rakentam.

Kuljetaan yhdessä kohiti konkreettisia, otetaan mielellä muutoksen tekemään.

Virittäydytään työskentelyyn

Miten käytännössä?

1. Aava Miro (linkki chatissa)
2. Käytään yhdessä läpi Miro
3. Kirjoita nimesi ja tervetuloa koko ryhmälle ensimmäiselle "franchise"

Miten tää homma toimii?

Tulevaisuustaajuuden rakenne

1. Intro: Miksi muutoksentekijä tarvitsee tulevaisuussajattelua?
2. Haasta olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta
3. Kuvittelle toivottava tulevaisuus
4. Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen

**PIDÄMME
10 MIN
TAUON**

A black and white portrait of an elderly woman with short, light-colored hair. She is resting her chin on her right hand, looking slightly to the side with a gentle smile. The portrait is set within a simple wooden frame.

”Mitä jos maailmassa ei olisi aseita?”

Elise Boulding

SMTRA

•

Mitä jos kaikki
voivat saada
kannan kysyäkseen?

Mitä jos
meillä ei olisi
jätettä?

Mitä jos
kaikki lupot
päästävät
kannan?

Mitä jos...

Mitä jos toisiam
vastaan soittavat muut
muunnostaivotkkin
yläluokan?

Mitä jos kaikilla
olisi oikeus omiin
lutuiin,
ammattitoimintoihin?

SITRA

Virittäydytään tulevaisuustajuudelle

Miten käytännössä?

- 1. Saat kesäksi yhden tai useamman "Mitä jos..." -kysymyksen, joka vie kohti tulevaisuutta, jonka haluat ja joka pakottaa ajattelevan jotakin asiaa hiukan uudeksi. Kysymys voi liittyä mielen tahansa teemaan.
- 2. Kirjoita "Mitä jos..."-kysymykseksi Mironon.
- 3. Tee mielen kaikki mielen mukaan. Jos on vaikea keksiä mitään, inspiraatio tulee kysymyksestä - löydät siitä varmasti jonkun ajatuskappaleen mielen tarttua!

PSST!
Nyt on parhain
tietää onnistuneita,
tun tunnet kysyjä!

Tulevaisuusajattelu

Tulevaisuustötteä

Tulevaisuustötteä

Legend:

- Mahdolliset
- Uskottavat
- Todennäköiset
- Toivottavat

● Skemaariot
▲ Villit kortit

Source: www.vtt.fi

! 1 2 3

Haasta olemassa olevia oletuksia tulevaisuudesta

Ai miksi? Koska ajatuksemme tulevaisuudesta ohjaavat toimintaamme nykyhetkessä.

Haasta oletuksia tulevaisuudesta

Miten käytännössä?

1. Jakaudumme ryhmiin 10 minuuttiksi.
2. Jokainen ryhmä saa yhden äänimuutoksen tulevaisuusoletuksen, linkki siihen löytyy Mixista.
3. Tarkastelekaa kunnolla eräni hahmotuksena tulevaisuudesta
4. Keskustelkaa pienryhmissä
5. Tunnistatko tässä kuvassa oletuksen tulevaisuudesta? Ajattele itsi näin?
6. Käsitelkää milläisin oletuksi se perustuu?
5. Kysymykset ovat näkyvillä myös Mixissa
6. Palaamme tomsia tähän tällin yhteen ryhmään

19

1

1 Kuvittele toivottava tulevaisuus

2 Ai mik? Koska on vaikea toteuttaa sellaista tulevaisuutta, jota emme pysty edes kuvittelemaan.

3

SITRA

20

1

Mitä teemme

1 Kuvitellaan ensin yksin

2 Keskustellaan ja tunnustellaan

3 Valitaan yhteinen suunta

4 Työstetään suuntaa

5 Ideoidaan tekoja

SITRA

23

1

Jaetaan ajatuksiamme tulevaisuudesta pienryhmässä ja etsitään yhteinen suunta

Miten käytännössä?

- Jakaudumme pienryhmiin 20 minuutiksi.
- Kirjoitetaan jokainen visioviirilleen Miroon.
- Keskustellaan: Mikä on yhteistä? Mikä erilaista? Kenen kamalla visiot ovat toivottavia?
- Kokousjohtajaksi: Esuunni. Ole kiiti tuulle. Hyvike erilaist tulempiset ja kassasta nää.
- Valitaan yhteinen suunta äänestämällä: jokaisella on kolme ääntä (=pallura) käyttöönsä.
- Kirjoitetaan Miron viirilleen toivottavan tulevaisuuden pohjalta napakka, mahdollisimman konkreettinen visio muodossa:

"Yhteinen arvo/kuka/mikä/missä + verbi + mitä"
(esim. "Yhteinen arvo: jokaisen maamallisen hillipoljanpiti on 80 % pienempi kuin nyt")

Lapsuksi palaamme jälleen yhteiseen, isoon ryhmään.

SITRA

26

Muutoksen tasot

1 Ajattelumatit

2 Rakenteet

3 Käyttäytyminen

4 VAKUUTUNEN LAALUUN

Maailman: Kuvitus: 2017, O' Brian & Signa 2017, Suurista 2017

SITRA

29

Kertaus: mitä me äsken teimme?

1 Haastoimme oletuksia tulevaisuudesta

2 Kuvittelimme toivottavia tulevaisuuksia

3 Ideoimme tekoja vaikuttamaan tulevaisuuteen

SITRA

32

"Vision without action is daydream, action without vision is nightmare."

Japanese proverb

SITRA

35

1

Ennen kuin kuvittelemme, muistellaan hetki.

SITRA

21

1

Kuvittele toivottava tulevaisuus

Miten käytännössä?

- Nyt saat työskennellä n. 7 min itsenäisesti.
- Ota kynä ja paperi tai avaa tyhjiä tiedosto.
- Mieti, mitä sellaista hyvää on nykyhetkessä mitä haluat vahvistaa, jotta tulevaisuus olisi parempi?
- Kirjoita millä tavoin tulevaisuus olisi parempi ja kenelle? Yritä olla mahdollisimman konkreettinen.

Haluan vahvistaa mitä, jotta vuonna 2050 mikä on eri tavalla / mitä on tapahtunut / millainen maailma on.

SITRA

24

1

1

2

3

Toimi ja vaikuta tulevaisuuteen.

Ai mik? Koska maailma muuttuu vain tekemällä.

SITRA

27

1

Tämänpäivän teot rakentavat huomista

1 Testi, joka vaikuttaa ajattelumallihin.

2 Testi, joka vaikuttaa rakenteisiin

3 Testi, joka vaikuttaa käyttäytymiseen, palveluihin tai teknologiaan

SITRA

30

Maailma menee parempaan suuntaan

Minä en voi vaikuttaa

Minä voin vaikuttaa

Maailma menee huonompaan suuntaan

Sondia: Prof Pääli

SITRA

33

Minkä ajatuksen vien mukani?

SITRA

36

KIITOS!

SITRA

38

1

Miten maailma on muuttanut meitä?

Miten käytännössä?

- Mennään yhteiselle Miro-alueelle ja tehdään tämä harjoitus yhdessä yhtäaikaan
- Merkitse aikajanelle postit il-lapulla
 - Katso muenmyyten: Millaiset asiat ovat vaikuttaneet siihen mikäläinen nykyhetki on?
 - Katso tulevaisuuteen: Mikä tulin hetken asiat vaikuttavat tulevaisuuteen?

1940 1960 1980 2000 2020

Peruskoulu kulle Berliinin muurin murtuminen Suomesta EU-jäsen Nytkäura

SITRA

22

Tauko 10 min

SITRA

25

1

Tarina meemistä, joka vaikutti ajatusmalleihin

Tutkija Seana Strimlin David Hasselhoff -meemin myötä "miespaneelista" kasvoi kansainvälinen ja muuttanut maailmaa viikkotyöväline.

ALL MOLE PANEL

SITRA

28

1

Kohti toivottavaa tulevaisuutta

Mitä nyt pitäisi tehdä, jotta visionne voisi toteutua?

Miten käytännössä? 15 min

- Hyppäätte muutoksentekijän saappaisiin.
- Ideoivat 3 teko, joka voisi johtaa vision toteutumista ja kirjataan ne Miroon
- Teko, joka vaikuttaa käyttäytymiseen tai toimintaan?
- Teko, joka vaikuttaa rakenteisiin (esim. voim. latti?)
- Teko, joka vaikuttaa ajattelumallihin?

Mittä matka kohti valitsemaanne visiota näyttäisi ja kuulostaisi?

Miten käytännössä? 10 min

- Työskentelette tulevaisuusvisioiden ajonohjauksena toimivaksi ja tehokkaaksi on laadittu etuvuote 2048.
- Kirjoitetaan sellainen päättymisen, joka kuvaisi maailmaa maallalla kohti luomaanne visiota. Jos haluatte, voitte kirjoittaa myös pienempiä visioita.

SITRA

31

Tulevaisuuteen vaikuttaminen

Tulevaisuusajattelu

Muutoksentekeminen

SITRA

34

Mistä löydän lisää työkaluja rakentaa tulevaisuutta?

Tulevaisuuden tekijän työkalupakki

www.sitra.fi/tulevaisuuspakki

SITRA

37

Liite 2: Vaihtoehtoisia tarinoita Tulevaisuustaajuuteen

Tulevaisuustaajuudessa on mukana tarinoita, jotka konkretisoivat tulevaisuusajattelun ja muutoksentekemisen yhteyttä. Työpajan alussa osiossa 1 on tarina sosiologi ja rauhanaktivisti Elise Bouldingista, osiossa 2 kerrotaan ranskalaisen taiteilijan näkemyksestä siitä, miltä koululuokka näyttäisi vuonna 2000. Osiossa 4 taas kerrotaan All male panelista. Alla on kolme vaihtoehtoista tarinaa, joita voit halutessasi hyödyntää.

New York ja hevosen lanta

- Vuonna 1898 ensimmäinen kansainvälinen kaupunkisuunnittelukonferenssi oli aluillaan New Yorkissa. Alan asiantuntijat ja päättäjät kokoontuivat ratkomaan yhtä kaupunkia yhä enemmän riivaavaa ongelmaa, joka heikensi elämänlaatua ja vaaransi ihmisten hengen. Konferenssiin oli varattu kymmenen päivää, mutta se lopetettiin jo kolmen päivän päästä, koska ongelmaan ei vain keksitty ratkaisua.
- Ongelmana olivat hevoset ja hevosenlanta. Hevoset jättivät sitä jälkeensä valtavia määriä kasvavan liikenteen seurauksena. Liikennettä ei voitu vähentää, koska ruuan, tavaroiden ja ihmisten piti päästä kaupunkiin ja sieltä pois. Hevoset olivat olleet keskeinen liikenneväline kautta aikojen, joten oletettiin, ettei niistä voitu luopua. Lisäsatsaukset lannan lapioimiseen ja poiskuljettamiseen eivät auttaneet, vaan tarvittiin uusia ratkaisuja. Siinä ei kuitenkaan onnistuttu, koska ei osattu kuvitella liikennettä ilman hevosia.
- Nykyään hevosenlanta ei ole ongelma kaupungeissa. Asian ratkaisi osaltaan joukkoliikenne, mutta lopulta pelastajaksi tuli polttomootoriauto, joka toi mukanaan omat haasteensa. Vuoden 1898 kaupunkisuunnittelukonferenssi on esimerkki siitä, että meidän on usein vaikea haastaa tai edes tunnistaa niitä oletuksia, joiden varaan tulevaisuuspohdintamme perustamme.
- Tulevaisuutta koskevien oletusten haastaminen on tärkeää, koska ajatusmallimme ja näkemys tulevaisuudesta ohjaavat toimintaamme ja siten avaavat joitain polkuja ja sulkevat toisia. Autoteollisuus auttoi luopumaan hevosista ja ratkaisi lantaongelman, mutta visiot autokaupungeista monikaistaisine teineen ja lähiöineen ovat ohjanneet kaupunkikehitystä ja lukinneet maankäyttöä teihin. Tulevaisuus voi kuitenkin yllättää – se pitää sisällään sellaisia kehityskulkuja, joita emme usein osaa kuvitellakaan. Esimerkiksi monikaistaiset tiet eivät

tuoneetkaan rajatonta vapautta, vaan liikennemuutoksia. Lannan aiheuttaman hygieniakriisin tilalle ovat nousseet muun muassa ongelmat liikenteen päästöjen suhteen.

Mont Fleurin skenaariot

- Vuonna 1991 monitaustainen joukko eteläafrikkalaisia johtajia yhteiskunnan eri puolilta päätti tehdä skenaarioita Etelä-Afrikan tulevaisuudesta. Nelson Mandela oli juuri vapautettu vankilasta, ja neuvottelut apartheid-järjestelmän lopettamiseksi kävivät kuumina. Monipuolinen joukko ihmisiä niin hallinnosta kuin oppositiosta kokoontuivat Mount Fleurin konferenssikeskukseen haastamaan nykyistä yhteiskunnallista tilannetta ja kuvittelemaan tulevaa hyödyntäen öljy-yhtiö Shellin kuuluisaksi tekemää skenaariomenetelmää.
- Tuloksena syntyi neljä skenaariota, jotka loivat yhteistä pohjaa ja kieltä keskustelulle Etelä-Afrikan tulevaisuudesta. Ne eivät siis olleet toimenpideohjelmia, vaan kuvasivat erilaisia vaihtoehtoisia polkuja tulevaisuuksiin ja auttoivat hahmottamaan syy-seuraussuhteita. Niiden vaikutus oli kuitenkin merkittävä, koska ne muuttivat monen keskeisen toimijan ajattelua esimerkiksi eri toimien seurauksista, auttoivat ymmärtämään erilaisia näkökulmia ja tukivat yhteistyötä yhteisten vertauskuvien kautta (Segal 2007). Onnistumiseen vaikutti myös prosessin osallistavuus ja eri sidosryhmien ottaminen mukaan. Koska prosessi oli erillään virallisista neuvotteluista, osallistujien oli myös helpompi kuvitella tulevaisuutta avoimemmin.

Joki Uusi-Seelannissa sai oikeudellisen aseman

- Uusi-Seelannin alkuperäiskansan maorien ajattelu eroaa paljon perinteisestä länsimaisesta oletuksesta, jonka mukaan ihminen hallitsee luontoa yksinvaltiaana ja omistaa luonnonvarat. Tämä ristiriita pakotti uusiseelantilaiset oikeusoppineet ja päättäjät pohtimaan, kenen ajattelu-malli oikeastaan on oikea. Voisiko olla toisin? Taustalla vaikutti kiista Whanganuijoesta, johon maorit tuntevat syvää henkistä yhteyttä: he pitävät sitä esi-isänään ja heillä on sanonta, jonka mukaan ”minä olen Joki ja Joki on minä”.
- Muun muassa sorannosto, ruoppaus ja veden sääntely olivat heikentäneet joen ekologista tilaa ja maorien mahdollisuutta saada elantonsa kalastuksesta. Vuonna 2017 Uusi Seelanti myönsi joelle oikeushenkilön aseman. Joki sai kaksi edunvalvojaa, joista toinen edustaa valtiota, toinen maoreja. He voivat muun muassa nostaa kanteen joen puolesta ilman, että heidän tarvitsee osoittaa kenellekään ihmiselle aiheutunutta haittaa. Tapauksen laajempi merkitys liittyy ihmisten jännitteeseen suhteeseen luontoon: onko luonto resurssi vai onko sillä itseisarvoa? Pystymmekö esimerkiksi kuvittelemaan maailman, jossa luonnolla itsessään on oikeuksia? Kykenemmekö soveltamaan erilaisia, mutta rinnakkain eläviä maailmankatsomuksia myös lakiin?

Kirjoittajista

Liisa Poussa työskentelee Sitran ennakointitiimissä, jossa tuotetaan tulevaisuuteen luotaavaa ennakointitietoa ja tuetaan suomalaista yhteiskuntaa tiedon tulkinnassa ja hyödyntämisessä. Häntä innostaa tulevaisuusajattelun popularisoiminen ja sitä tukevien menetelmien kehittäminen.

Jenna Lähdemäki-Pekkinen työskentelee yhteiskunnallisen ennakkoinnin asiantuntijana Sitran ennakointitiimissä. Tällä hetkellä Jenna vetää Tulevaisuuden uudistajat -projektia.

Hannu-Pekka Ikäheimo työskentelee asiantuntijana Sitran ennakointitiimissä. Häntä inspiroivat uudet digitaalisen osallisuuden ja vaikuttamisen muodot.

Mikko Dufva on Sitran tulevaisuusasiantuntija. Hän tarkastelee työkseen tulevaisuuden kehityskulkuja, niiden välisiä jännitteitä ja tulevaisuuteen liittyviä mielikuvia. Lisäksi hän pyrkii tunnistamaan ei-ilmeisiä, mutta tulevaisuuden kannalta merkittäviä asioita. Mikolla on laaja kokemus ennakkoinnista ja hän on väitellyt tekniikan tohtoriksi tulevaisuutta koskevan tiedon tuottamisesta ja systeemisestä ennakkoinnista.

Työkaluja ja materiaaleja

VETÄJÄN TUKIMATERIAALIT:

Tulevaisuuden tekijän työkalupakki

Tulevaisuustaajuus ja videot fasilitoinnin tueksi

Vaikuta tulevaisuuteen -selvitys

Usko tulevaisuuteen -muistio

www.tulevaisuustaajuus.fi -verkkosivu

SITRA

SITRAN SELVITYKSIÄ 173

Sitran selvityksiä -sarjassa julkaistaan Sitran tulevaisuustyön ja kokeilujen tuloksia.

ISBN 978-952-347-201-3 (nid.)

ISBN 978-952-347-202-0 (PDF) www.sitra.fi

ISSN 1796-7104 (nid.)

ISSN 1796-7112 (PDF) www.sitra.fi

SITRA.FI

Itämerenkatu 11–13

PL 160

00181 Helsinki

Puh. 0294 618 991

 @SitraFund